...оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

46-дахи жэлээ гарана.

Буряад үнэн

№ 211 (11809)
1968 оной сентябриин 7, суббото
сэн 2 мүнгэн

...эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

ДААБАРЯА ҮЛҮҮЛНЭ

Жаргал Гомбоев анхан түрүүн элдэб хүдэлмэридэ ябадаг байһанаа совхозойнгоо дирекциин зууршалгаар Татаурово станцидахи механизаторнуудай училищида һурахаяа ошоо бэлэй. Энэ нүхэрнай эндэ жэл һуража, тракторист мэргэжэлтэй болоһоор түрэл колхозойнгоо «булад хүлэгүүдые» жолоодожо эхилээ һэн. Тэрэ гэһээр нилээд олон жэл үнгэрөө. Энэ хугасаа соо Жаргал Гомбоев хэды хүшэр хүндэ бэрхэшээлнүүдтэй дайралдабашье, шадамар бэрхэ һэн тула хододоол илажа гарадаг байгаа.

Мүнөө энэ нүхэрнай Хурамхаанайнгаа совхоздо комбайнераар ажаллажа байнхай. Жаргал Гомбоев дүй дүршэлтэй боложо, үдэр бүриингөө даабарие гурба дахин үлүүлэн дүүргэнэ, нүхэдэйнгөө дундаһаа онсо шалгарна.

— Мухар-Шэбэрэй аймагай «Заганский» колхозой механизаторнуудай үүсхэлые дуулаад байхадаа, бидэ һайшаан дэмжээ бэлэйбди. Тиигээд таряа хуряалгаяа богони болзорто эрхим шанартайгаар үнгэргэжэ, хараалагдаһан түсэб даабаряа дүүргэхын түлөө оролдонобди, — гэжэ механизатор Гомбоев хөөрэнэ.

В. ГАРМАЕВ,
«Баргажанай үнэн» газетын хүдэлмэрилэгшэ.

ТАРЯАГАА САГ СООНЬ ХУРЯАЖА АБАХА

В. И. ДУБРОВСКИЙ,
БурАССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо

...димир Ильич Ленин... түрэһөөр 100 жэлэй ал... нэрэтэй түрэтэйгөөр угтаха... байхадаа Буряад ...олхознигууд, совхозуудай ...шэд ороохо тарянай, ...оной, овощ болон хар... ...баян ургаса туйлаба. Мүнөө... ажалшад энэ баян ...саг соонь, гээлтэгүйгөөр ...абахые оролдоно.

...жэл таряа хуряалга ...аймагуудта урдынхиһаа ...хоног эртэ захалжа, үбһэ ...болон силос даралгатай ...байна. Энэ ушарта ...хүтэлбэрилэгшэд бүхы ...һайса бодомжолжо, ...эмхидхэхэ уялгатай бай...

...нарнуудтэ үбһэ хуряаха ...хаа хаанагүй дүүрэжэ ...бүхыдөө 290 мянган тонно ...дхэгдээ гэхэ гү, али ...энэ үеынхиһөө 120 ...тонно ехэ абтаа. 700 мянга ...силос дарагдаа гэхэ ...нёдондонойхиһоо 1,4 да...

...ондо республикын кол...совхозууд 800 мянга шахуу ...ургаса. тэрэ тоодо 500 ...гектар таряа хуряаха бай... ...сентябриин 1-нэй байдалаар ...тарянай 38 процентнь ха... ...гүрэнэй хахадынь хуряаг... ...Тиигэжэ нёдондонойһоо ...дахин ехэ тарян хадаг... ...Баргажанай, Мухар... ...аймагуудай ажахынууд ...таряанайнгаа хахадһаа ехэн... ...нь буулгаа.

...тарянай баян ургаса — ...һөө 14—15,5 центнер ...Прибайкалиин болон Кабан... ...аймагуудай ажахынууд ху... ...гектарай 10—11 центнер ...Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй, ...Сэлэнгын, Түнхэнэй болон ...Удын аймагуудай колхоз, ...абана.

...сентябриин 5-най мэдээгээр ...колхоз болон совхо... ...бүхыдөө 30 мянга гаран тон... ...тушаагаа гэхэ гү, али ...энэ үеынхиһөө 1,5 да... Эхэ ороной амбаарта ...таряа Баргажанай, ...Удын болон Зэдын аймагай ...ажахынууд оруулба. Эдэ... ...таряа худалдаха түсэб... ...һаань үлүүсэ дүүргэн...

...публика дотороо үүсхэл гар... ...Мухар-Шэбэрэй «Заганский» ...гэшүүд таряагаа амжал... ...хуряажа, гүрэндөө 30 ...центнер таряа худалдаха ...дүүргэхэеэ байна. Борьёо... ...совхозой хүдэлмэришэд ав... ...24-дэ гүрэндэ таряа ту... ...түсэбөө дүүргээд, мүнөө ...гадуур тушаажа байна. ...аймагай XXII парт... ...нэрэмжэтэ колхозой гэ... ...гүрэндэ таряа худалдаха ...хоёр дахин дүүргэхэ дүтэ... ...Загарайн аймагай «Гигант», ...Шэбэрэй «Путь Ленина» ...болон бусад ажахынууд ...гадуур таряа тушаажа ...һөөр.

...жэл олонхи ажахынуудта ...хуряалга эмхитэйгээр ябуу... ...Тиигэбэшье байгша ондо ...урдынхиһаа эртэ, жэгдэ ...дэеэшэһэн хадаа тэрэниие ...хуряажа абаагүй һаа, ...унаха болоно бшуу. Тии... ...таряа хуряалгаяа түргэдхэ... ...шэкээ дүүрэн хүсөөрнь ...шухала.

...шье зарим ажахынууд... ...байдал хараада абтанагүй. ...Яруунын, Түнхэнэй бо... ...Загарайн аймагуудта тарян ...хуряагдажа, мүнөө ороохо ...гурбанай нэгэ хубиншье ...гүй байһаар.

...һан тарянай саг соогоо ...хуряажа абтаагүй байһан ушар ...һанаа зобооно. Жэшээнь, ...аймагай ажахынууд ха... ...таряанайнгаа минил 9 про... ...Яруунын — 19, Прибайкалиин ...процентыень хуряажа абаа. ...ажахын хүтэлбэрилэгшэд

гүрэндэ таряа худалдаха хүдэлмэреэ ямаршье шалтагаангүйгөөр гэдэргэ татана. Жэшээнь, Хэжэнгын аймагай совхозуудай тоог дээрэ 46 мянга гаран центнер тарян оронхой. Теэд гүрэнэй пунктда мүнөө хүрэтэр ороохон зөөгдэнэгүй Эндэхи «Первомайский» совхоз 10 мянга гаран центнер таряа сохиһон аад, мүнөө хүрэтэр гүрэндөө тушаажа захалаадүй. Гүрэнэйнгөө урдахи уялгые дүүргэхэ хэрэгтэ иимэ һанаа амараар хандаха ябадал Түнхэнэй, Захааминай, Яруунын, Хориин аймагуудта үзэгдэнэ.

Республикын колхоз, совхозууд сентябриин хоёрдохи 10 хоногто таряагаа сүм хуряажа дүүргэхэ, һарын эсэс болотор гүрэндэ таряа худалдаха уялгаяа бэелүүлхэ дүүрэн аргатай. Энээнээ хэрэг дээрэнь бэелүүлхын тула бүхы комбайнуудаа, автомашинануудаа бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлгэхэ, бүхы механизаторнуудаа, жолоошодоо һайнаар хүдэлгэхэ болоно.

Тиигэбэшье зарим аймагуудта ургаса хуряалга дээрэ техникэ хүсэд һайнаар ашаглагданагүй. Улаан-Үдын, Сэлэнгын болон бусад зарим аймагуудай ажахынуудта таряа амяарлан хуряалгые тоогоогүй дээрэһээ эндэхи жатканууд бүхыдөө хэрэглэгдээгүй.

Олохон колхоз, совхозуудта таряа сэхэ хуряаха, баал суглуулха хүдэлмэридэ комбайнууд хангалтагүйгөөр хүдэлгэгдэнэ. Жэшээнь, Хориин, Хяагтын, Зэдын болон Загарайн аймагуудта комбайн бүхэнөөр үдэртэ оройдоо 6,5—7 гектар хуряагдана. Энэнь республикын дунда зэргынхиһээ хоёр дахин шахуу бага болоно.

Республика дотор ажалай үльгэр жэшээ харуулжа, бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллажа байһан механизаторнууд олон. Эрхим комбайнернууд үдэртөө дунда зэргээр 25—30 гектар таряа хуряана. Жэшээнь, Бэшүүрэй аймагай комбайнернууд Н. И. Дульянинов, П. И. Акатов, Мухар-Шэбэрһээ — А. Бурдуковский, Баргажанһаа — Б. Х. Гармаев болон бусад механизаторнууд үдэр бүриингөө даабари 2—2,5 дахин, һайн шанартайгаар дүүргэнэ.

Тиигэбэшье эдэ түрүүшүүлэй жэшээ республикын бүхы комбайнернуудай шадабари болоогүй байһаниинь гэмшэлтэй. Жэшээнь, Сэлэнгын аймагай XX партсъездын, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозуудта ургаса хуряалгын 17 үдэрэй туршада комбайн бүхэнөөр минил 3,5—4 гектар тарян хуряагдаа.

Ургаса хуряалгын хүдэлмэриие зохидоор эмхидхэжэ шадаагүй газартал комбайнууд мууса ашаглагдана. Хуряалгын нэгэ звенодо 5—6 комбайн табиха гэжэ дурадхагдаашье һаа, тэрэ баримталагданагүй. Заримдаа нэгэ газарта 10—15 комбайн сугларшаха гү, али нэгэ ехэ полидо орой нэгэ—хоёр комбайнай ябаха баримтанууд үзэгдэнэ. Энэ ушарта таряа зөөхэ, хуряаха хүдэлмэриие зүбөөр эмхидхэхын аргагүй ха юм.

Эдэ дутагдалнуудые дары усадхажа, ургаса хуряаха, таряа зөөхэ тусхай звенонуудые энэ доро эмхидхэжэ, тэдэниие сүүдхэдэ адагынь 15—16 час хүдэлгэхэ шухала болоно. Иигэжэ ажаллахын тула комбайнер бүхэн нэгэ туһалагшатай байха, агрегадынь электрын гэрэлээр хангагдаха ушартай.

«Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй предприятинууд ургаса хуряалгын агрегадуудые запчастьнуудаар, хэрэгтэй материалнуудаар хангаха уялгатай.

Таряа хуряалгые һайн шанартайгаар үнгэргэхэ, монсогоршье ороохо гээхэгүй эрилтэ хаа хаанагүй табигдаха зэргэтэй. Тиигэбэшье зарим газарта ороохо таряа муугаар хадагалха, хуряаха, зөөхэ үедөө гээлтэ хоролтодо оруулха баримтанууд гарана. Тиимэһээ ороохо тарянай гээлтые усадхаха хэмжээнүүдые арадай хиналтын органууд, сельскэ Соведүүд, депутадууд, агрономууд, бүхы хүдэлмэришэд яаралтайгаар абаха уялгатай.

УРГАСА ХУРЯАЛГА дээрэ автомашинануудые зүбөөр хэрэглэхэ гээшэ шухала асуудал. Мүнөө үедэ олохон ажахынуудта тэрэ дуталдана. Саашадаа ороохо таряа зөөхын хажуугаар хартаабха, овощ шэрэхэ сагай ерэхэдэ, бүришье бэрхэшээлтэй болохо. Эмхи зургаануудһаа, промышленна предприятинуудһаа автомашинануудые нэмэжэ эльгээхэ аргагүй. Тиимэһээ комбайнһаа таряа зөөхэ хүдэлмэридэ тракторай тэргэнүүдые хэрэглэхэ тон шухала болоно. 5—6 комбайнда нэгэ автомашина, нэгэ тэргэ табихада зохид. Энэ арга Ураалай саадахи областьнуудта үргэнөөр хэрэглэгдэнэ.

Комбайнһаа таряа зөөлгэдэ манайшье эндэ тракторай тэргэнүүд хэрэглэгдэжэ захалаа.

Тракторна тэргэ хэрэглэхынгээ хажуугаар гарһаа гараһан комбайнуудай бункер хэрэглэжэ болохо байна. Иимэ арга Алтайн хизаарта туршагдажа, һайн байһанаа харуулаа. Автомашинаар дуталдадаг манай ажахынуудта тэрэниие һаадгүйгөөр хүдэлгэхэ тон шухала.

Шалгалта хээд үзэхэдэ, зарим колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд өөрынгөөшье, мүн гаднаһаашье хабаадуулагдаһан автомашинануудые хүсэдөөр хэрэглэжэ шаданагүй. Жэшээнь, Сэлэнгын XX партсъездын нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Б. Цоктоев) 22 автомашинатай аад, тэдэнэйнгээ минил 17-ень хүдэлгэнэ. Колхоздо туһалхаар 19 автомашина асаргданхай. Тиигэжэ бүхыдөө 36 машина хүдэлнэ. Теэд хахад һарын туршада силос дараха, таряа зөөхэ хүдэлмэридэ оройдоо 16 автомашина хабаадаа. Бэшэниинь ургаса хуряалгатай холбоогүй, бусад хүдэлмэридэ ябаһан байна.

Мүн энэ аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо автомашинанууд зүбөөр хэрэглэгдэнэгүй. Эндэ олонхи автомашинань элдэб ондоо хүдэлмэридэ ябажа үнгэрнэ.

Аймгүйсэдкомууд, үйлэдбэриин управленинүүд автомашинануудые буруугаар хэрэглэхэ ябадалда эсэс табиха уялгатай. Бусад областьнуудай жэшээгээр ажахы бүхэндэ, аймаг соогоо автомашина ашаглаха тусхай штаб эмхидхэхэ саг ерээ.

Таряагаа түргэнөөр хуряажа дүүргэхын тула хүнүүдые һайса эдеэлүүлхэ, тэдэндэ зохид байра түхеэрхэ хэрэгтэй. Ургаса хуряалгада ябагшадые сүүдхэдэ заабол гурба эдеэлүүлхэ, үдын хоол комбайнернуудта поли дээрэнь абаашажа үгэхэ эрилтэ табигдана.

Тоог дээрэ таряа сэбэрлэхэ хүдэлмэриие эмхидхэхэ гээшэ ехэ удха шанартай. Мүнөө колхоз, совхозуудта ороохо сэбэрлэхэ машинанууд хүсэд бии. Теэд ажахынуудай инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй гэмээр эдэ машинанууд тоог дээрэ зохидоор хубаарилагдажа табигданагүй. олохониинь минии зогсожо үнгэрнэ. Тиимэһээ тоог дээрэхи машинануудые бэе бэетэйнь холбожо, нэгэ технологическа агрегат болгохо шухала.

Намарай сагта гансахан энэ жэлэй бэшэ, харин ерэхэ жэлэй хуби заяан шиидхэгдэнэ гэжэ таряашадта мэдээжэ. Тиимэһээ түрүү ажахынууд ургасаяа хуряажа байха зуураа намарай паар хурданаар хахална, паараа элдүүрилнэ. үрэһэ хүрэнгэеэ хаажа сэбэрлэнэ. Зүгөөр хаа хаанагүй иимэ гэхын аргагүй. Сэлэнгын аймагта ороохо таряа болон силосэй ургамалнууд хуряагдажа, 10 мянга гаран гектар, Хэжэнгын аймагта 7 мянга, Баргажанда 16 мянга гаран гектар һуларбашье, мүнөө хүрэтэр намарай паар хахалагдажа захалаадүй. Энээниие юугээршье сагааруулхын аргагүй. Урда жэлнүүдтэ адли намарай паар хахалха, үрэһэ сэбэрлэхэ хүдэлмэреэ гэдэргэ татаһанай эсэстэ намарай паар хахалха түсэб дүүргэгдээгүй үлэһэн. үрэһэ хүрэнгын хахадһаа ехэнхинь шанар муутай байһан дутагдалнуудые дабтажа болохогүй.

ОРООҺО ТАРЯА хуряахынгаа хажуугаар колхоз, совхозууд 13,5 мянган гектар корнеплод, хартаабха, овощ хуряаха болоно. Энэ жэл ажал ехэтэй эдэ ургамалнуудай гараса муу бэшэ. Овощ, хартаабха гүрэндэ ехээр тушааха арга боломжонууд үшөөл хүсэдөөр хэрэглэгдэнэгүй. Овощ худалдаха түсэб минил 17 процент дүүргэгдээ. Гансахан Улаан-Үдын аймагай ажахынууд хартаабха гүрэндөө худалдажа захалаа. Овощ, хартаабха тушааха, худалдаха хүдэлмэриие Кабанскын, Загарайн, Мухар-Шэбэрэй аймагуудай ажахынууд муугаар эмхидхэнэ

Зорилго юуб гэхэдэ, овощ, хартаабха хуряаха, гүрэндэ тушааха хүдэлмэридэ бии байгаа дутагдалнуудые дары усадхаха хэрэгтэй. Энэ жэл куузику ехэ таригдаа, ургасаньшье муу бэшэ. Тиимэһээ энэ ургамалые саг соонь хуряаха, зүбөөр хадагалха шухала. Эрхүүгэй хүдөө ажахын туршалгын станциин олон жэлэй дүршэл дээрэһээ харахада, куузику гээшые тусхай овощехранилищи соо хадагалхада шанараа алдадаггүй гэжэ шэнжэлэгдээ. Иимэ байрагүй газарта энэ ургамалые ханатай траншей, нүхэн соо зелёнкотой холижо силосто дарахада зохид. Тиихэдээ куузику зелёнко хоёроо адли хубааритайгаар хэхэ байна. Энэ ушарта куузику эшэтэеэ хамта хуряагдаад, шоройһоо сэбэрлэгдэжэ, траншейн захада асарагдажа, УИГ машинаар гү, али силосэй комбайнаар жэжэлэгдэнэ. Мүн корнеплодуудые саахарай свёклодол адли томо обоохойдо хүргэжэ хадагалдаг. Энэ ушарта тэрэниие малда эдюулхын урда тээ гэдхээдэг байна. Иигэжэ хадагалхада куузику гээшын шэмэнь 30—40 процентнь алдагдана.

Ургаса хуряалга түлэг дундаа. Колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд мүнөө үедэ ажалаа эмхидхэхэ талаар шанга шалгалта барижа байна.

Буряад ороной хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд ленинскэ вахтада жагсажа, энэ жэлые эрхим дүнгүүдтэйгээр дүүргэхэ зорилготой. Үнгэрһэн найман һарын дүнгүүдые хараад үзэхэдэ, колхоз, совхозууднай абаһан уялгануудаа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхэ гэжэ найдахаар байна.

ЭХЭ ОРОНДОО — ЕХЭ ТАРЯА!

1968 оной СЕНТЯБРИИН 5-най МЭДЭЭН

ТҮСЭБӨӨ — ХОЁР ДАХИН

В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойе ажалай бэлэгүүдээр угтахын тула Улаан-Үдын аймагай «Авангард» колхозой гэшүүд байгша ондо таряа гүрэндэ тушааха түсэбөө 2 дахин үлүүлэн дүүргэхэ гэжэ шиидэнхэй. Абаһан энэ уялгаяа тэдэнэр амжалтатайгаар бэелүүлхэ дүүрэн аргатай. Колхозой механизаторнуудай газараа һайнаар элдүүрилжэ, тарилгаяа саг болзор соонь хэһэнэй, бүхы таряалан дээрээ самолёдоор хоро сасаһанай ашаар ороохо тарянай баян ургаса хуряагдажа байнхай. Таряалангай гектар бүхэнһөөнь дунда зэргээр арба гаран центнер ороохон хадагдана.

Артелиин дүршэл ехэтэй комбайнернууд А. Черных, И. Щербаков, Д. Черных гэгшэд халаанайнгаа даабари 1,5—2 дахин үлүүлэн дүүргэнэ.

Табан жэлэй түсэбэй гурбадахи жэлдэ 4200 центнер ороохо гүрэндэ худалдаха түсэбөө энэ колхоз бүри августын 29-дэ дүүргээ һэн.

Һүүлэй мэдээгээр энэ колхоз 6 мянган центнер таряа бэлэдхэлэй пунктда оруулжа, түсэбөө 1,5 дахин дүүргэһэнээ мэдээсэбэ.

Гүрэндэ ороохо зөөжэ байһан жолоошод Н. Митрофанов, Ф. Хомяков, Л. Черных гэгшэд ажалай үльгэр жэшээ харуулна.

И. ЩЕГЛАЕВ.

...Н АРАДТАЯА, БҮХЫ ОРОНТОЁО ХАМТАБДИ

...Эхэ ороной бүхы союзна ...анууд, хизаарнууд болон ...удай түлөөлэгшэд — 1700 ...ү хүбүүд, басагадые баа... ...Киев хани халуунаар ...гэнэр болон үбгэ эсэгэ... ...Соведүүдэй засагай тү... ...алдаһан газарнууд, мүнөө ...социалис мүрысөөнэй бо... ...газарнуудаар ябаһан ...нууд тухайгаа хөөрэхын ...дэнэр сугларһан байгаа.

...скэ комсомолой 50 жэлэй ...улан эмхидхэгдэһэн ...шуудай IV бүхэсоюзна ...бадагшадай аяншалга ...алтай.

...ЛКСМ-эй ЦК-гай нэгэдэхи сек... Е. М. Тяжельников үгэ хэ... ...Ленинскэ комсомолой 50 ...болохоёо байхада бидэ... ...эт ороной коммунистнууд... ...партида баясхалангай ...оулнабди. Шэнэ общество ...хэрэгтэ эдир залуу хү... ...гадай хабаадалгые пар... ...байна бшуу.

...оронойнгоо бүхы захиануу... ...дүүргэхээр, ажал хэхээр, ...ргахаар залуу үетэн хо...

ЭДИР ШЭНЖЭЛЭГШЭДЭЙ ХУРАЛДААН

додоо бэлэн байна гэжэ 23 миллион комсомолшуудай зүгһөө Е. М. Тяжельников элирхэйлэн мэдүүлээ.

Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хоёр дахин хүртэһэн В. И. Чуйковые, Украинын КП-гэй Киевскэ городской комитедэй нэгэдэхи секретарь А. П. Ботвиниие, Советскэ Союзай Герой лётчик-космонавт Г. С. Титовые залуушуул хүндэтэйгөөр угтаа.

КИЕВ. (ТАСС). Совет арадай революционно, дайшалхы ба ажалай алдар солын газарнуудаар совет залуушуулай аяншалгада хабаадагшадай бүхэсоюзна IV суглаан үргэлжэлһөөр. Энэ суглаан «габшагай шангаар ажаллаха» гэһэн уряатайгаар үнгэрнэ.

Делегацинуудай дүй дүршэлөө халан абалсаха ябадал программын ёһоор хараалагданхай. Эдир шэнжэлэгшэдэй бэе бэедээ хөөрэхэ юумэн олон.

Бүхы 15 союзна республикануудай тугуудаар шэмэглэгдэһэн олон майхангуудай дэргэдэ сэрэгэй-бэлэдхэлэй талаар мүрысөөн эхилээ.

Телевизионно концертын Октябрьска байшан соо сентябриин 5-най үдэшэ хуралдаанай делегадууд ба айлшад уригдаа. Совет Украинын залуушуултай иимэ уулзалганууд болодог.

ШУХАЛА АСУУДАЛ ЗҮБШЭБЭ

Научно-практическа конференциһээ

Манай республика ашагта малтамалнуудаар айхабтар баян. Дэлхэй дээрэ шухаг, хаа-яа дайралдадаг үнэтэ металл олдоно, рудна бэшэ малтамалнуудай хэбтэшын ехэ байһаниинь тодорхойлогдоно.

Улаан-Үдэ городтомнай сентябриин 3-һаа 5 болотор Сибириин болон Алас Дурна зүгэй шудхалаашадай үргэн хабаадалгатай научно-практическа конференци үнгэргэгдэбэ. Сибириин, Алас Дурна зүгэй, Эхэ ороноймнай түбэй городуудай научна хүдэлмэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, промышленностиин түрүү шудхалаашад, хамта дээрээ 21 городой, 12 институдай, 63 завод болон организациин түлөөлэгшэд конференцидэ хабаадалсаа.

Республикымнай түб — Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэһэн тус конференци промышленностиин нэгэ шухала асуудал зүбшэн хэлсэһэн, тиимэһээ ехэ удха шанартай юм. Улаан-Үдэһөө холо бэшэ газарта олдоһон Черемшанска кварцева элһэнэй арадай ажахыда шухала хэрэгтэй байһаниинь тодорхойлогдоо.

Буряадай АССР-эй научно-техническэ бүлгэмэй (НТО) правлениин түрүүлэгшэ **Н. А. Розанов** амаршалгын үгэ хэлэжэ, научно-практическа конференци нээһэн байна. Рудна бэшэ материалнуудые арадай ажахыда хэрэглэхэдэ ямар ашаг үрэтэй байһан тухай элидхэлые партиин обкомой секретарь, экономическа науканuудай кандидат **Н. М. Продайвода** хээ. Сибириин, Алас Дурна зүгэй промышленностиие хүгжөөхэ хэрэгтэ рудна бэшэ материалнуудай удха шанар тушаа, эдэ материалнуудые ашаглан хэрэглэхэ талаар эрдэмтэдэй, мэргэжэлтэдэй, научно-техническэ бүлгэмүүдэй хэжэ байһан хүдэлмэри тухай нүхэр Продайвода тогтон хэлээ.

Ашагта малтамалнуудые бэдэрэн олохо, совет арадай аша туһада зорюулха үүргэтэй геологууд бэдэрэлгэ, шэнжэлгын горитой хүдэлмэри хэнэ. Буряадай геологоуправлениин олон тоото геологууд республикынгаа газар дайда шэнжэлэн, ашагта малтамалнуудые бэдэрэн олоно, тэдэниие промышленна ашаглалгада тушааха талаар тодорхой ажал хэнэ. Геологуудай тодорхойлһон Черемшанска кварцева элһэн шанарайнгаа талаар үнэтэй шухаг юм. Энэ минералые үйлэдбэридэ хэрэглэхэдэ, хаядаһан гарахагүй байна. Мүн хэбтэшэнь ехэ, 100 миллион тонно хэмжээтэй байһаниинь тодоруулагдаа. Энэ хэбтэшэнь Сибириин болон Алас Дурна зүгэй хүгжэжэ байгаа промышленностиин бүхы эрилтые ойрын 30—50 жэлэй туршада хангажа шадахаар юм. Геологоуправлениин главна геолог, Буряадай АССР-эй габьяата инженер **П. Ч. Шобогоров** элидхэл хэхэ зуураа, тус минералай бүхы промышленностьда, мүн металлургида, шэл үйлэдбэрилгэдэ ехэ шухала хэрэгтэй байһан тушаа тогтон хэлээ.

Украинын ССР-эй Науканuудай академиин шудхалаа хэхэ асуудал шиидхэдэг институдай научна хүдэлмэрилэгшэ **А. Н. Цыбрик** гэгшын элидхэл һонирхолтой байба. Тусхай научна шэнжэлгэ хэгдэжэ, Черемшанска кварцева элһэнэй шудхалаа хэхэ үйлэдбэридэ үнэтэ зүйл болохо байһые тодорхойлоо гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ.

Республикымнай промышленна предприятинууд ашагта энэ малтамалые үйлэдбэридөө хэрэглэжэ байнхай. Улаан-Үдын заводуудай шудхалаа хэдэг цехүүдтэ кварцева элһэнэй промышленна туршалга гараһан тухай республикымнай машина бүтээлгын промышленностиин НТО-гой шудхалаагай секциин түрүүлэгшэ, Буряадай АССР-эй габьяата инженер **М. С. Дунаевская** элидхээ. Эрдэмтэдэй хэһэн сэгналтэ үйлэдбэридэ бодото дээрээ тодорхойлогдоо. Черемшанска материал шанарайнгаа талаар ехэ һайн, шудхалаа хэлгэдэ хэрэглэгдэхэ үнэтэ зүйл болохо юм.

ЛВРЗ-гэй шэрэм шудхалгын цехэй мастер И. Н. Стахурский, тус цехэй технолог И. И. Шкурко, ЛВРЗ-гэй булад шудхалгын цехэй мастер Л. А. Чугунова, энэ цехэй хэб хэгшэд, газар бэлдэгшэд А. Б. Промса, А. Т. Бурдинская, А. Т. Халявина, авиационно заводой главна металлургын таһагай ахалагша инженер В. Ц. Цыдынов болон бусад эдэбхитэйшүүл шэнэ материалые элдэб шудхалаа хэлгэдэ хэрэглэхэ түрүүшын туршалга һайнаар үнгэргэһэн байна.

Авиационно, судна бүтээлгын заводуудай, ЛВРЗ-гэй түлөөлэгшэд кварцева элһэнэй һайн шанарые тэмдэглээ.

Мүнөө Сибириин, Алас Дурна зүгэй предприятинууд шудхалаа хэлгэдэ хэрэглэгдэдэг материалнуудые Ураалһаа, Эхэ ороной түбэй областьнуудһаа асаржа, ехэ гарзаа хэдэг юм.

Гадна Черемшанска элһые арадай ажахын ондоошье һалбарида ашагтайгаар хэрэглэжэ болохо. Шухаг энэ зүйл Сибириин, Алас Дурнын шэл үйлэдбэрилгын промышленность хүгжөөлгэдэ ехэ удха шанартай. Тэрэнэй шанар һайн. Черемшанска хэбтэшын ашаглалгада оруулагдахада, ехэ мүнгэ зөөри алмаха, мүн шэлэй промышленностиие ехээр хүгжөөхэ арга боломжо олгоно.

Алюминиин, магниин, электронно промышленностиин бүхэсоюзна Ленинградай научно-шэнжэлгын институдай бүлгэмэй хүтэлбэрилэгшэ **А. Д. Быков** кварцева элһэнэй шанар тухай тусхай элидхэл хэһэн байна. Энэ элһэн кремниин горитой холисотой юм. Тиимэһээ тэрэниие алюминиин, полупроводниково промышленностьда хэрэглэжэ болохо. Саашадаа шанар һайнтай энэ материалаар Сибириин алюминиин заводууд хангагдаха юм.

Шудхалаа хэгшэдэй дүй дүршэл, шэнэ технологи Эхэ ороноймнай зүүн зүгэй районуудта хэрэглэхэ тухай онсо анхарал конференци дээрэ хандуулагдаа. Казахска ССР-эй химико-металлургическа институдай научна хүдэлмэрилэгшэ **Н. В. Пузанкова** тус асуудалаар элидхэл хэһэн, республикын предприятинуудай химигүүдэй семинар үнгэргэһэн байна.

Черемшанска материалые үйлэдбэридэ үргэнөөр хэрэглэхэ, эндэ шанаржуулгын комбинат бариха проект зохёохые конференцидэ хабаадагшад дурадхаа. Мүн Сибириин, Алас Дурна зүгэй шудхалаа хэдэг үйлэдбэридэ түрүү технологи нэбтэрүүлхэ тухай дурадхал баталан абтаа.

Г. ПОНОМАРЧУК.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: конференцидэ хабаадалсаһан нүхэд (ЗҮҮН ГАРҺАА) Р. Я. Деренченко — облпрофсоведэй таһагые даагша, А. И. Ступаченко — УССР-эй Науканuудай академиин научна хүдэлмэрилэгшэ, М. С. Дунаевская — республикымнай габьяата инженер, В. И. Малкова — Улаан-Үдын лабораториие даагша, Ю. И. Щеголихин — геологоуправлениин начальник.

КОММУНИСТ *тухай хөөрөөн*

ДУЛЭ БАДАРМА ҮГЭНҮҮДЭЭР...

— Саша, мэдэнэ гүш, Анна Цыденжаповна ямар гоёор уншадаг бэ! «Евгений Онегинһээ» бүхэли хэһэгүүдые сээжээр мэдэдэг. Ямар гоё мимикэтэй гээшэб!

— Би заалгадагшьегүй һаа, Анна Цыденжаповнагай сцена дээрэһээ уншахые шагнаа һэм. Тухайлхаб даа. Ямаһала гоёор уншадаг. «Анна Каренина» сооһоо эхэ хүбүүн хоёрой уулзалга тухай уншахадань, зал соо һууһан хүгшэд нюдэнэйнгөө нёлбоһо аршалдаа һэн...

Энэ хөөрэлдөөе Нарһата — Улаан-Үдэ маршрудай автобус соо нёдондо шагнаа һэм. Хэн тухай хөөрэлдэхыень абаһаар ойлгожо, һонирхоо һэн бэзэб. Хөөрэлдөөшэ хоёрни Нарһатын дунда һургуулиин ахалагша классуудай шабинар бэлэй. Тэдэнэр Яруунын аймаг соо эгээл бэрхэ литераторнуудай нэгэн Анна Цыденжаповна Цыбикова тухай хэлсэжэ ябаа ха юм.

Би тэрэнийе Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтда һуража ябахаһаань хойшо танихаб. Институтда һурахадаа, тэрэ тон бэрхэ һэн. Эрхим сэгнэлтэтэй дипломтойгоор институтаа 1956 ондо дүүргэжэ, багшын мэргэжэл абаад, Түнхэнэй аймагта хүдэлхэеэ ошоо һэн. Тэндэшье һайн хүдэлөөд, һүүлдэнь Яруунын аймагта ошоһон байгаа.

Мүнөө сагта, техническэ эрдэмүүдэй хурдан түргэнөөр хүгжэжэ байһан үедэ, тимэһээ олонхи залуу хүнүүдэй интеграл, кибернетикэ руу зүдхэдэг болоһон үедэ һургуулида литература зааха, тэрээндэ һурагшадые дурлуулха гээшэ хүнгэн хэрэг бэшэ даа. Хэршье тиимэ һаань, Анна Цыденжаповнагай хэшээлнүүд уладаашье зүрхэтэй хүнэй сэдьхэл долгисуулжа шададаг лэ. Тэрээндэ заалгаһан үсөөхэн лэ үхибүүд литературада дурлангүй үнгэрдэг.

— Танай амжалтын нюусанууд юунһээ үндэһэтэй гээшэб гэжэ намһаа олон хүн асуудаг. Ямар нюуса эндэ байхаб даа? — гэжэ Анна Цыденжаповна нэгэтэ хөөрөө. — Предмедээ һайн мэдээл һаа, дүүрээ юм aaб даа.

Предмедээ һайн мэдэхэ... Ямаһала зүб табигдадаг эрилтэ юм бээз. Өөрынгөө мэргэжэлэй предмедые һэбэрээшэгээр мэдэдэг багшанар амжалта тухай зүүдэлхэеэшье зүрхэлхэгүй аабза. Нээрээшье, мүнөө үедэ Эйнштейнэй относительностиин теори тухай гү, али Ландау, Винер тухай дуулаагүй физик һайн багша гэжэ тоологдохо аал?! Тэрээн шэнги программаар хараалагдадаг арбан юһэдэхи зуун жэлэй уран зохёолшодые барагаар мэдээд, мүнөөдэрэй роман, туужа, поэмэ, шүлэгүүдые уншадаггүй һаа, мүнөөнэй литературын шэглэлые ойлгодоггүй һаа, ямар литератор гээшэбши?

Анна Цыденжаповна үе сагайнгаа энэ эрилтые һайн ойлгодог. Тиимэл хадаа мүнөөнэй литературын хүгжэлтые, шэнэ номуудые, шэнэ нэрэнүүдые алгадгүй анхархаяа оролдодог юм.

Гэхэтэй хамта Анна Цыденжаповнагай амжалта гансашье олон юумэ уншадагһаань дулдыдана гэхэгүйш. Юундэб гэбэл, хэршье олон ном уншадаг, предмедээ һайн мэдэдэг зарим багшанар үхибүүдые һонирхуулжа бирадаггүй бшуу. Тиимэ багшанарай хэшээл ямаршьеб даа, нэгэл жэгтэйгээр, хүйтэн амисхаалтайгаар үнгэрдэг. Иимэ хэшээлдэ һууһан хүн бүхэн забһарлалгын хонхын жэнгирхые хүлеэжэ, досоогоо эбжэгэнэн байхал.

Анна Цыденжаповна өөртөө хатуу эрилтэ табидаг шэнгеэр шабинараа шангалдаг. Теэд тэрээндэ һурадаг үхибүүд хэшээлэй дүүрэхые хүлеэжэ ядан зободоггүй, хонхын жэнгирхые ойлгонтүй, амаа ангайһан зандаа һууха.

— Хэшээл дүүрээ. Амархаяа гарагты, — гэжэ багшынгаа хэлэхэдэ, гэнтэ мэдээ ороһон хүнүүдтэл дурата-дурагүй бодожо, газаашаа гарадаг. Зариманиинь багшаяа тойрожо, элдэб асуудалнуудые һураха. Тингэжэ багшашье, шабинаршье удаадахи ээлжээтэ хэшээл тухай мартажархёод, уран зохёолшод тухай, залуу поэзи тухай удаан хөөрэлдэшэдэг ушар болодогыень хамта хүдэлдэг нүхэдынь нэгэтэ бэшэ обёорһон байха.

Хэшээлнүүдэйнь һонирхолтойгоор үнгэрдэгэй гол шалтагааниинь Анна Цыденжаповнагай предмедтээ тон ехээр дурладагһаа удхатай гэжэ һанамаар. Тордиһогүйгөөр ород хэлэ мэдэдэг, олон шүлэгүүдые, томо хэһэгүүдые сээжээр мэдээд, уран гоёор уншажа шададаг ушарынь багшын амжалтын үшөө нэгэ түлхюур.

Мүн баһа Анна Цыденжаповна һургуулида үзэгдэхэ ёһотой зохёолнуудай шэнжэлэл хэхэдээ, марксистско-ленинскэ эстетикын эрилтэ баримталан, хүмүүжүүлхы талыень тобойсо гаргажа шададаг зантай. Тиимэһээ тэрэнэй хэшээлнүүд үндэр дээдэ партийна хэмжээндэ үнгэрдэг гэжэ сэгнэгдэдэг юм.

Теэд ондоошье байха аргань үгы гүб даа: Анна Цыденжаповна Цыбикова партиин зэргэдэ ороһоор арбаадһаа абан жэлдээ дүтэлөө. Нүхэр Цыбикова хэшээл гэр хоёрой хоорондо һалбайса хатаралгаар бэеэ тойруулдаг багша бэшэ юм.

— Анна Цыденжаповна эгээл эдэбхитэй коммунист-багша юм, — гэжэ һургуулиин партийна организациин секретарь Н. А. Климова тэрэнийе магтана. — Юрэдөө ниитын дунда лекци уншахыень шагнаһан һайт...

А. Ц. Цыбикова уран һайханай уншалгаар нэгэтэ бэшэ аймагай болон республикын харалгада хабаадажа, һайшаалай грамотануудаар, үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаһан байха. Теэд үшөө хэды олон шабинараа гоёор уншуулжа тэрэ һургаа гээшэб! Баһа гоёор уншуулжа һургахаһаа гадна, шабинартаяа классигуудай зүжэгүүдые һургуулиингаа сцена дээрэ найруулан табижа, харагшадай магтаалда оло дахин хүртөө.

«Дулэ бадарма үгэтэй багша», гэжэ нүхэдынь шье, түрэлхидшье, шабинарыньшье тэрээн тухай хөөрэлдэдэг. Дулэ бадарма үгэнүүдынь коммунистын халуун зүрхэн сооһоо мүндэлэг лэ гэжэ бидэ нэмэе!..

Ц. ДОНДОГОЙ,
манай корр.

Улаан-Үдын сэмбын фабрикын хүдэлмэришэд болон алба хаагшад жэлэйнгээ түсэб болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө тэмсэнэ. Фабрикын эрхим сэмбэ нэхэгшэдэй нэгэн — Мария Сергеевна Рангина олон һарада таһалгаряагүй гөөр, нэгэшье голодһо гаргангүйгөөр хүдэлмэрилэн, халаан бүриингөө даабари һараһаа һара бүри дунда зэргээр 107 процент дүүргэнэ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: М. С. Рангина. А. МАНТАЕВАЙ фото.

ПАРТИЙНА ХРОНИКО

Секретарьнар һуралсана

КПСС-эй Ахын райком эхин парторганизацинуудай секретарьнарай ээлжээтэ семинар зарлаба. Семинарта хабаадагшадай үмэнэ партийна хүдэлмэриин олон асуудалнуудта зорюулжа, КПСС-эй райкомой хүдэлмэрилэгшэд болон бусад нүхэд элидхэлнүүдые хээ. Комсомол залуушуулые коммунисёһоор хүмүүжүүлгэ, ажал хүдэлмэридэнь партийна туһаламжа үзүүлхэ тухай дэлгэрэнгы элидхэл КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр М. Ц. Гармаев хэбэ. Зарим эхин парторганизацинууд комсомолой ажалда үшөөл багаар туһална, һулаар ударидана.

«Советүүдэй үүргэ дээшэлүүлхэ талаар КПСС-эй XXIII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлгэ ба партийна ударидалга» гэһэн элидхэл аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр П. Д. Марзаев уншаба.

Семинарай түгэсхэлдэ КПСС-эй райкомой пропаганда ба агитациин таһагые даагша нүхэр В. С. Бадмаев уласхоорондын байдал тухай һонирхолтой лекци уншаа.

Зүблөөн болобо

Үбһэ хуряалга, хүдөө ажахын продукцинуудые худалдалгаар социалис уялгануудай дүүргэлтын ябаса тухай асуудалнуудаар КПСС-эй Ахын райком зүблөө үнгэргэбэ. Зүблөөндэ колхозуудай, эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэнэр, парторганизациин секретарьнар хабаадалсаа.

В. ГАЛСАНОВ.

ҮБҺЭ ТЭЖЭЭЛ ЭЛБЭ[...]

МАНАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Һаяшаг манай корреспондент Геннадий Ринчино Бэшүүрээр ябахадаа XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ Л. Г. Воронцов, ажахын агроном А. И. Павлов гэгшэдтэй уулзажа, үбһэ тэжээл бэлэдхэлгээрнь һонирхоһон байна. Тэдэнэй хөөрэлдөөн доро толилогдоно.

Корреспондент: Мүнөө жэл үбһэнэй ургаса ямар байгааб? Тэжээл бэлэдхэхэ түсэб хэр дүүргэгдээб?

Түрүүлэгшэ: Энэ зун колхозоймнай сабшалан дээрэ хэзээ хэзээнэйхиһээ баян ургаса гараа. Гектарһаа дунда зэргээр 19 центнер үбһэн хуряагдана. Ажахы доторнай 1075 гектар сабшалан тоологдоно. Энэ сабшаланһаа бүхыдөө 18 мянган центнер үбһэн хуряагдахаар түсэблэгдэһэн юм. Мүнөө 21 мянган центнер үбһэн хуряагдаад байна. Ногоонной хагдартар үшөө 1,5—2 мянган центнер үбһэн хуряагдаха. Колхозоймнай олохон луговодууд мүнөө зун үндэр ургаса ургуулаа. Нэрлэбэл, пенсионер-луговодууд П. М. Афанасьев, К. Е. Григорьев гэгшэд 64 гектар сабшалан даажа абаад, хоёр дахин уһалһанайнгаа, сабшалан дээгүүрэ шүбгэтэй катогуудые мухарюулһанайнгаа ашаар гектарай 50 центнер ургаса хуряагаа. Эндэ хамта дээрээ 36 сомоо бодоһон байна. Хоёр жэлэй саада тээ энэ сабшалан дээрэ гектарай 40 центнер наг шэбхэ гаргагдаһан юм. Луговод П. Т. Афанасьев 18 гектар сабшалантай. Тэрэ мүнөө зун гектарһаа 50 центнер ургаса хуряаһан байна.

Корреспондент: Сабшалан һайжаруулжа, ургасыень дээшэлүүлхэ талаар ажахы дотор ямар хүдэлмэри ябуулагдааб?

Агроном: Энэ талаар мүнөө жэл яһала ехэ хүдэлмэри ябуулагдаа. Хабартаа 50 гектар сабшалан дээрэ 4 мянган тонно наг шэбхэ гаргаһан байнабди. Гадна 213 гектар сабшалангай хүрьһэндэ гектарай 1,5—2 центнер минеральна утагжуулгэ оруулагдаа. Энэ хабар 220 гектар сабшалан дээрэ шүбгэтэй катогуудые ябуулһан байнабди. Колхозоймнай бүхы луговодууд даажа абаһан сабшалангаа 2—3 дахин уһалаа. Нёдондо 400 гектар сабшалан борнойлоо, дисковалаа һэмди. Гадна луговодууд сабшалангаа жэл бүри модо шулууһаа, һөөг бургааһанһаа сэбэрлэнэ.

Корреспондент: Үбһэ тэжээл ажахы дотор элбэгжүүлхэ талаар үшөө ямар хүдэлмэри ябуулагданаб?

Түрүүлэгшэ: Ажахы доторнай 30 гектарта хүсы таригданхай. Мүнөө жэл энэнэйнгээ үрэһэ суглуулхабди. Ургасань яһала һайн. Үшөө тиихэдэ 86 гектарта донник таригдаа. [...] таригдаһан 30 гектар[...] ниисэ тарижа хуря[...] доннигнай хойто на[...] хаар болохо. Гадна [...] костёр, хяаг тимоф[...] олон жэлэй ургама[...] лаһан байна. Ойры[...] эдэ ургамалнуудай [...] юм. Мүнөө жэл олон [...] малнуудай 1000 це[...] хуряажа, тракторай [...] сомообди.

Корреспондент: Си[...] рагдажа байнаб?

Агроном: Нёдондо [...] жа, кукурузамнай [...] юм. Ургасань тиимэ[...] шэ һэн. Мүнөө жэл [...] кукуруза таригдаа. [...] яһала һайн. Гект[...] 200 центнер ногоон [...] хуряагдана. Силос [...] най баһал дүүргэгд[...] ляа дээшэлүүлхын ту[...] тар кукурузада үн[...] байнабди. Энэнэй [...] зоймнай олохон һ[...] лэйнгээ түсэб дүү[...] Жэшээнь, һаалишан [...] ва, А. К. Савельева, [...] нина, С. Е. Ткачёва [...] лэй эхинһээ нааша [...] туд бүрее 1100—1[...] һаагаа. Түсэбынь 15[...]

Мүнөө жэл тэжээ[...] мяхан абтахал даа.

«ВЛКСМ-эй 50 жэлэй ойе ажалай амжалтаар угтая» гэһэн уряатайгаар Улаан-Үды[...] «Маяк» колхозой залуу һаалишан Пана Чистякова ажаллажа байнхай. Залуу һаалишан [...] ойн хүндэлэлдэ абаһан уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэнэ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ВЛКСМ-эй гэшүүн Пана Чистякова. Е. ЕФИМОВЭ[...]

СЭВ-эй ҺОНИН

Газарай үрэжэл һайжаруулагшад

Экономическа байгуулалтын бүхы участогуудта, тэрэ тоодо хүдөө ажахыдашье, Экономическа Харилсан туһалалсалгын Соведэй харьяата оронуудай адли эрхэтэ хани харилсаан ашаг ехэтэй байна. Аха дүү оронууд ургамалнуудай шэнэ сортын үрэһэ ехээр андалдан абалсана, бүгэдын хүсэлэл оролдолгоор техникэеэ һайжаруулна, уһалууриин каналнуудай хүдэлмэридэ автомат хэрэглэхэ шэнэ гурим хамтаран байгуулна.

Мүнөө СЭВ-эй хабаатай гүрэнүүдтэхи селекционернүүдэй оролдолгоор ехэ ургаса үгэдэг 70 гаран сорт гибридүүд бии болгогдоо. Сортовой үрэһэ абалсалга 1966 ондо 1,7 миллион шахуу центнер болоһон. Совет ороной «безостая-1» гэжэ намарай шэниисэ, ехэ тоһолиг наран сэсэг, саахарай свёклын, ешмээнэй венгер сортнууд, ГДР-тэ, Чехословакида бии болгогдоһон ешмээн, намарай шэниисэ гэхэ мэтэ ургамалнуудые СЭВ-эй хабаатай оронуудта һайн мэдэдэг, үндэрөөр сэгнэдэг юм.

Жэшээлхэдэ, үнгэрэгшэ жэл Болгарида «безостая-1» гэдэгэн үрэһөөр тариһан газар намарай шэниисын бүхы талмайн 84 шахуу процентые эзэлээ һэн. Ургасань ехэ: юрэнхыһөө гектар бүриин 3—4 центнерээр үлүү байба. 1966—1967 онуудта СЭВ-эй бусад оронуудһаа долоон сортын элдэб ургамалнууд СССР-тэ түрүүшынхеэ таригдаа. Эдэ сортнууд ондоо сортнуудһаа 7—10 процентээр ехэ ургаса үгөө.

Социалис таряалан дээрэ

Аха дүү оронууд үнгэрэгшэ жэлдэ болгар хани нүхэдһөө 37 миллион хэһэг виноградай эшэ, 2 миллион хэһэг виноградай шэлбэ, 39.000 центнер сортовой үрэһэ худалдан абаһан юм.

Чехословакиин таряашад нёдондо Советскэ Союзһаа шэниисын 80.000 центнер үрэһэ, тусхайлбал: Мироновская-808 гэжэ сортынхиие худалдан абаа һэн. Һүүлэй арбан жэл соо Чехословаки өөрынгөө газар дээрэ туршахын тула 750 гаран парти үрэһэ СССР-һээ абаһан.

Венгриин мэргэжэлтэд «бетен-40» гэдэг намарай ешмээнэй һайн сорт бии болгоо. Советскэ Союз нилээд ехэ «бетен-40» абаад, үнгэрэгшэ жэл 270 мянга гаран гектарта таряа һэн.

Уласхоорондын шалгалта

СЭВ-эй хабаатай оронууд үлэмжэ һайн, экономическа ашагтай тракторнуудые, хүдөө ажахын, ой модоной үйлэдбэриин машинануудые 1959 онһоо уласхоорондын оршом соо жэл бүри туршан шалгана. Үнгэрөөшэ найман жэлэй туршада 700 гаран комплекс ба бусад машинанууд шалгалта гараа.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриин үлэмжэ шухала асуудалаар эрдэм, техникын харилсаата шэнжэлгэ СЭВ-эй оронуудта хэгдээ.

Атомай хүсэ хэрэглэлгэ улам хүгжэнэ

СЭВ-эй хабаатай оронуудай мэргэжэлтэд реакторна техникэ, атомай элшэ хүсэ хэрэглэлгэ, ядерна прибор бүтээлгэ хүгжөөхэ хамтын ябуулга хэнэ. Шэнэ, урдань бии байһаншье реакторнуудые шэнжэлхэ, зохёохо хүдэлмэри хэгдэжэ үргэлжэлһөөр. СЭВ-эй оронуудай эрдэмтэд атомна эрдэм ухаа, техникэ хүгжөөлгэдэ эдэбхитэйгээр туһална гэжэ Ядерна шэнжэлгэ хэдэг нэгэдэмэл институдай Эрдэмтэдэй соведэй (Дубнада), (Москва шадар) һаяхан болоһон сесси тэмдэглээ. Социалис оронууд дотор атомна шэнэ реакторнууд, радиохимиин, физическэ лабораторинууд баригдаһан, ашаглалгада үгтэһэн байха юм.

Жэшээлхэдэ, Болгарида эрдэм-шэнжэлгын түб, физическэ шэнжэлгын түбэй институт, электронно приборнуудай шэнэ лаборатори, ГДР-тэ реакторна, циклотронно түхеэрэлгын, аппаратурын комплекс, Польшодо — эрдэм-шэнжэлгын хэдэн түб газар, радиоизотопно томо лаборатори, ядерна приборнуудай завод, Румынида — атомна реактор болон циклотрон, атомна физикын институт, Чехословакида — физическэ, химическэ, металл шэнжэлдэг лабораторинуудай ядерна шэнжэлгын институт бии.

«Балканкар» — мэдээжэ марка

«Балканкар» тухай мэдэхэгүй түби гэжэ дэлхэй дээрэ байхагүй ха. Болгариин иимэ маркатай машинанууд — электрокарнууд, мотокарнууд, мотопедүүд, электротельфернүүд, аккумуляторнууд улам олон шэнэ шэнэ дэлгүүрнүүд дээрэ гарана. СЭВ дотороо иимэ продукци гаргалгаар мэргэжэһэн Болгари мүнөө электрокарнуудые, электротельфернүүдые, аккумуляторнуудые ондоо оронуудта худалдалгаар дэлхэй дээрэ хоёрдохи һуури эзэлнэ.

(АПН).

Яхадай АССР-эй таряалан дээрэ ургаса хуряалга эхилбэ. Бултанһаа түрүүлэн «Амгинский» совхозой механизаторнууд хуряалгаяа эхилһэн байна. Тэдэнэр 4200 гектарай ороохо таряа хуряаха юм. Энэ совхозой механизаторнууд хабарай тарилга эмхитэй һайнаар үнгэргэжэ, ургасын хойноһоо харууһалга эмхидхэһэн байгаа. Таряалан дээрэнь баян ургаса гараа. Эндэхи таряашад гектар бүриһөө дунда зэргээр 12—13 центнер шэниисэ, ешмээн хуряахаар хараална.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: совхозой таряалан дээрэ.

АПН-эй фото.

ҮУСХЭЛ ГАРГАҺАН КОЛХОЗДО

ЭМХИДХЭЛЭЙ ҺАЙНДА ЭРШЭТЭЙ

РЕПОРТАЖ

Түгнэ, Сулхара, Заган — үрэжэлтэ баян дайда. Илангаяа намарай намжаа сагта энээгүүр ябахада зүрхэ сэдьхэлээ ханахаар. Хайшаашье харахада хабтагай үргэн таряалан нэмжынэ. Алтан шаргал шэниисын полинууд бултыень илана.

Энэ жэлдэ ургасашье урдынхиһаа дутуугүй һайн. Шэниисын гектар бүриһөө дунда зэргээр 13—14 центнер таряан хуряагдана. Жатка, комбайн, автомашинанууд һаадгүй ябана.

Тиигэнгүй яахаб! Энэ «Заганский» колхозой таряашад, механизаторнууд шэнэ ургасаяа богони болзорто, һайн шанартайгаар хуряажа, гүрэндөө таряа түсэбһөө гадуур худалдаха гэһэн социалис мүрысөө республика дотороо үүсхээ ха юм. Тиимэһээ тэдэнэр нэгэшье час миин алдахагүй, хуряалгынгаа бүхы техникэ бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлгэхэ гэжэ оролдоно.

Түрүүшын арбаад хүдэлмэриин үдэртэ колхозой механизаторнууд бүхыдөө 3798 гектар таряа амяарлан хадажа, 2 мянга гаран гектарайнь баал суглуулан сохиһон байна. Тиигэжэ бүхы таряанайнгаа 56 процентыень хадаһан байха юм.

Үдэр бүри даабаряа үлүүлэн дүүргэдэг комбайнернуудай тоодо Анатолий Георгиевич Бурдуковский, Николай Михайлович Михалев, Николай Георгиевич Снегирев болон бусад ороно. Эдэнэр үдэр бүриингөө даабари хоёр дахин дүүргэжэ шадана.

Хуряалгын түрүүшын үдэрһөө тэдэнэр таряагаа гүрэнэй бэлэдхэлэй пунктда оруулжа захалһан. Һүүлэй мэдээгээр түс колхоз гүрэндөө 7 мянга гаран центнер таряа тушаажа шадаа. Ургаса хуряалгын хажуугаар нэгэн доро һолоомо суглуулагдажа, намарай паар элдүүрилэгдэнэ. Мүнөө эндэ 300-гаад гектар намарай паар хахалагдаа.

Ажалаа иимэ эршэтэйгээр ябуулхадань юун туһалнаб? Нэн түрүүн артелиин хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд ургаса хуряалгынгаа бүхы хүдэлмэри нарин һайнаар түсэблэһэн байха юм. Жэшээнь, «ЖВН-6» түхэлэй 22 жатка табижа, үдэртөө 836 гектарай таряа баал болгохоор хараалагдаа һэн. Мүн подборщигтой 32 комбайн ябуулжа, үдэртэ 800 гектарай баал суглуулхаар түсэблэгдэһэн. Һүүлээрнь 32 комбайн таряа сэхэ хуряаха гэжэ хэлсэгдэһэн.

Һолоомо суглуулха, намарай паар хахалха хүдэлмэридэ түсхай отряд табигдажа, 2100 гектар намарай паар элдүүрилхээр тогтоогдоһон.

Хараалһан энэ түсэбөө тракторна бригадын полевой стан бүхэндэ олоной харахаар үлгэжэ, бүхы механизаторнуудаа тэрээнтэй танилсуулһан байха юм.

Түсэбөө саг соонь бэелүүлхэ хэрэгтэнь нилээд олон бэрхэшээлнүүд ушараа. Хуряажа байтарнь хура бороон гурбан хоног орожо һаатуулаа.

Тиигээшье һаань, артелиин механизаторнууд ажалаа хурданаар ябуулна, сэлмэг үдэр, час бүхэниие дүүрэнээр хэрэглэхые оролдоно. Энээндэнь мүнөө түрүүшынхеэ эмхидхэһэн диспетчерскэ холбоон ехэ туһа хүргэбэ.

Колхозой правленидэ, машинно-тракторна мастерской болон тракторна бригадануудай бүхы полевой стануудта «Недра-II» түхэлэй радиостанцинууд тэдхогдоо. Тэрэнэй хүсөөр колхозой хүтэлбэрилэгшэд, инженернүүд үйлэдбэриин участок бүхэнэй байдалые һайса мэдэхэ, хэрэгтэй сагтань яаралтай хэмжээ абаха аргатай болонхой.

Тэрэ радиостанцаар холбогдохын тула колхоз дотор түсхай саг, болзор тогтоогдонхой. Жэшээнь, үглөөнэй 7 часта бүхы бригадирнууд радиостанцингаа дэргэдэ байжа, колхозой түрүүлэгшэдэ, тэрэнэй үгы байбал, колхозой главна агрономдо гү, али главна инженертэ ургаса хуряалгын ябаса тухай элидхэдэг. Хэрбээ али нэгэн бригадада хура бороон ороод, таряа хадаха аргагүй байбалнь, артелиин хүтэлбэрилэгшэд тэндэхи автомашинануудые ямар нэгэн ондоо хүдэлмэридэ ябуулха захиралта үгэнэ бшуу.

Бригадануудайнгаа байдалые мэдэжэ абаад, колхозой хүтэлбэрилэгшэд али бригадада ошохоёо, ямар хэмжээ абахаяа шиидхэдэг байна. Хэрбээ али нэгэ бригадада техническэ туһаламжа, запасной часть хэрэгтэй болоо һаань, бригада бүхэн МТМ-эйн дежурнатай хөөрэлдэхэ аргатай.

Радиостанцаар үглөөнэй 7 часһаа үдэшын 11 час хүрэтэр долоо дахин хөөрэлдэхөөр тогтоогдонхой.

— Иимэ диспетчерскэ холбоотой болоһоор амаршообди, — гэжэ колхозой парткомой секретарь нүхэр Бекешев мэдүүлбэ. — Комбайнернууд, трактористнууд илангаяа баяртай. Юуб гэхэдэ, [...] станциин бии болоһоной [...] тэдэнэртэ техническэ туһа[...] саг соогоо хүргэгдэдэг [...] бшуу.

Эдэ бүгэдэһөө гадна, [...] на бригада бүхэндэ политза[...] шэд томилогдонхой. Тэдэ[...] ханизаторнуудай, таря[...] дунда ойлгуулламжын хү[...] ябуулхын хажуугаар ажа[...] бөөр эмхидхэхэдэнь ехэ ту[...] жа хүргэнэ.

Колхозой правлени, [...] ургаса хуряалгада ябажа [...] механизаторнуудай дунда [...] лис мүрысөө үргэнөөр дэл[...] жэ, тэрэнэй дүн саг үргэл[...] солно. Мүрысөөндэ түр[...] комбайнернуудта дамжа[...] улаан вымпел барюула[...] Комбайнерай 1000 центне[...] сохихо бүринь бункерта[...] хушуун зурагдана.

Ургаса хуряалгын үеэ [...] кэеэ бүтээсэ ехэтэйгээр хү[...] жэ, һайн шанартайгаар а[...] һан механизаторнуудые [...] шуулхын тула олон шан [...] донхой. Мүрысөөндэ эрх[...] комбайнерта телевизор [...] хараалагдаа. Мүн удаада[...] ээлэгшэдтэ транзисторна[...] ник, часы, электробри[...] мэтэ үнэтэ бэлэг үгтэхө[...] тоогдонхой.

Тэрэшэлэн ороохо та[...] зөөһэн жолоошод, намар[...] ехээр хахалһан тракто[...] мүн лэ горитой урмашуу[...] байна.

Ургаса хуряалгые һайн[...] хидхэхэ, ороохо таряа [...] оруулхагүй хэмжээ абаһа[...] жэлтэд, арадай хинагша[...] нууд, бригадануудые [...] хүндэлэлэй грамота, үнэ[...] барюулха гэжэ хэлсэнх[...]

Эдэ бүгэдэ шэнэ ургас[...] гэн болзорто, һайн шанар[...] хуряажа абаха арга тэдэн[...] гоно бшуу.

Заганайхидай хэлэһэн [...] хурэхэ, абаһан уялгаяа [...] хэ байһаниинь дамжаггүй.

Б. ГЫЛЫК[...]
манай тусхай к[...]
Мухар-Шэбэр.

СЪЕЗДЫН ДЕЛЕГАТ

...ээгдэжэ, дүшэ гарамгай ...үдэр тэгшэ бэетэй, яб ...үбсалһан эхэнэр журнал ...ахай класста орожо ерэ... амяа даража, хэрэг... дэбтэрнүүдээ гаргажа, ...бэлэн болошоод һуубад. ...багшын урогто ороходо, ...хоригты!», «Тэрэнээ, ...гаргагты» г. м. жэжэ за...рида ехэ саг гарашадаг. ...юумэн болобогүй.

...даабарнин шалгалта ямар ...өөр, түргөөр үнгэрнэб. ...үсалгатайл үе даа. Илан...даабари муушагаар ...гү, али нүхэрһөө бууль...шаһан һурагшад һэмээ...алдажал һууна ёһотой. ...онууд аад, гүнзэгы ...нги һайхан хара нюдэд ...шарай ээлжээлэн шэртэ..., Шамсия Хакимовнагай ...зөөлэхэн аад, эрилтэ ...сэхэл хэлэ гэһэншүү ха...хаашье хорохогүйш даа. ...дүүргээгүйб,—гэжэ нэгэ ...сэхээ мэдэржэ, толгойгоо ...архина.

...Юундэ?

...Шадаагүйб.

...сэхээ хэлэһэншни һайн. ...Людэтэй номоо үзэхэш. ...найман сагта консульта...рэй.

...абяангүй, үлүү хүдэл... Дүй дүршэлтэй багшын ...бэшэгдээгүй зохёолой сю...урдшалан хуу хараа...дахин дахин бодожо, хэм...тэй. Хэшээлэй үедэ за...урагшадай эрдэм ойлгосо ...зорилготойгоор ами амиы...даабаринууд бэлдээтэй. Хүн ...өөр өөрын шадал хаража, ...ндэ хүндэшэг, хэн нэгэндэ ...даабари үгтэнэ. Һураг...ами аминдань иигэжэ хү...га мүнөө ехэл дэлгэрүү...һайнда тоологдожо байна. ...һанахада, арбаадшье ...Шамсия Хакимовна ...заадаг һэн агша: ии...бухэндэ онсо ондоогоор ...иигэжэл һула. бэрхэ һу...элирүүлжэ, үсэд нэтэ...тэдэнтэйгээ хүдэлэгшэ ...шье гамнангүй, хүсэ ...хайрлангүй, муу һу...хибүүдтэй консультаци хэ...даабари үгэжэ байжа ...дайлалдаһаар» ойлгуул...нь татажал һалагша бэ...

...адаглахада, Шамсия Ха...залхуушуулда яаха арга...гүй, тэсэжэ ядагша ха. ...юумэ мэдэхэ, ядалдаха ...хүлисэжэ боломоор. ..., хаанашьеб, хэзээшьеб ...гаһан, хойнтоһон байжа ...бшуу. Эгээл энээн тухай ...Хакимовна эртэнһээ, һу...жэлэй эхинһээ һанаагаа ...алдаг. Илангаяа һүүлэй ...математика муугаар ...байһан Монгой, Туранай ...һургуулинуудһаа, бэшэ...ерэһэн һурагшадые ...шалгаха, ядалдаһан те...үзүүлхэ, зааха ушар...гдоно.

...һуралсалай жэлдэ ...гарһан 9-дэхи ...ста 33 һурагшад һураа. ...тэдэнэй долоониинь ...огтолон ядаруу бай... хоёр талын оролдолго ту... Жэшээнь, Гена К., Валя Л. ...багшынь тэдэнтэй бүхэли ...ехэ ажал хэжэ гараһанай ...хабар тэсэшэ өөдэрөө ха юм. ...арбадахидаа ороо.

...дай бэеэ даагаад хүдэлжэ ...тула бүхы классаа, илан...эдынь эмхидхэжэ ша...тэй. Үглөөгүүр хэшээ...хэһээ холо эртэ класстаа ..., гараһан материалнуу...бтаха, ойлгоогүйгөө бэе ...һуралсажа абаха гээшэ энэ ...идта заншал болонхой. ...комсорг Люба Домышева ...гаа ерээгүй болбол энэ хэ...дхээд байдаг.

...эсын нүлөөн ехэ ааб даа.

Холо һуудаг һурагшадай хожомдожо, үдэр гээжэ захалхада, түрэлхидэй сутлаа зарлажа, энэ асуудал зүбшэн хэлсүүлдэг.

Нёдондо жэлдэ Хэрэнэй дунда һургуулида электротехникэ гүнзэгыгөөр шудалха программатай класс (республика соо гурбадахи класс) эмхидхэгдээ һэн. Физикэ болон математикаар онсо бэрхэ үхибүүдые энэ класста суглуулһан юм. Жэшээнь, табадахи классһаа Шамсия Хакимовнада заалгаһан Федя Полубенцев, Гена Билдуев, Света Дригенова гэгшэд эндэ оролсоһон байна. Математикаар факультативна хэшээлнүүдые Шамсия Хакимовнаһаа ондоо хэн зааха даа. Ерээдүйн технигүүд, ин-

женернүүдэй, магад эрдэмтэдэй хожомоо гомдожо ябахагүйгөөр заахаяа хэшээлнүүдтээ нарин нягтаар бэлдэдэг байгаа.

— Иимэ класста физикэ, математикаар бэрхэ үхибүүдые гансахан һургуули сооһоо бэшэ, бүхы аймаг сооһоонь суглуулха хэрэгтэй байгаа,—гэжэ Шамсия Хакимовна һанамжаяа хубаалдана. Мүнөө техническэ арга зэбсэгүүдэй ехээр хэрэглэгдэжэ байһан тухай хэлэхэ зуураа:

— Һуралсалай кино хадаа һайн юумэн. Жэшээнь, «Тригонометрическэ функциин хубилалта» гэжэ материал гарахадаа, диафильмын үгы байгаа болбол, манда хүндэшэг байха һэн,—гээд бодолгото болоно.—Теэд манай кабинедүүд таарамжагүй, һургуулидаа кино харуулха мэргэжэлтэй хүнгүйбди.

Хөөрэлдэжэ һууһан багшымни шарайда һанаагаа зобоһоной тэмдэг үлэ мэдэгхэн һүүдэртээд абана. Зүб лэ гээшэл даа. Орёо хүндэ темэ ядалдангүй ойлгожорхихсодонь һурагшадайнгаа түлөө омогорхожо, шалгалтын урагшатайгаар үнгэрбэл хүхижэ, үбшэлһэн үхибүүнэй эдэгэжэ, хэшээлдээ ябадаг болоһондо, түрэлхидэйнь һайн һууһанда баярлажа, юрэдөө дороһоо үдэһэн үе бүхэнэй ургалтын алхамаар урмашажа ябаха гээшэ багшын хүшэр үүргэ, багшын зол юм даа.

Нээрээшье хэдэн үеын залуушуулые Шамсия Хакимовна һүбэлгэн болгожо, зүбөөр, түргөөр бодуулжа һургаал, бултыень зүрхэн соогуураа гаргаа гэхээр лэ.

1937 ондо арбан долоотой Шамсия Буряадай багшанарай дээдэ һургуулида һурахаяа ороо һэн. Дүшэн нэгэнэй хатуу жэлдэ институдай ректорат энэ курсые сагһаа урид дүүргүүлээ бэлэй. Тэрэ үбэл залуу багша Хэрэнэйнгээ түрэл һургуулида тэхэриһээр, таһалгаряагүй 27 жэл ажаллаба.

Тэрэнэй түрүүшынхеэ дүүргүүлһэн һурагшадай дундаһаа эрдэмтын гараһаниинь ушартай. Энэ хэм бэ гэхэдэ, техническэ эрдэмэй кандидат, мүнөө Зүүн Сибириин технологическа институдай ректор Дамнин Шагдурович Фролов гээшэ. Заалгажа байхадаа, элдэб бодолгонуудые шуналтайгаар бодожо байһан Владимир Дылгеров гэжэ һурагшань илалтата 1945 ондо һургууляа дүүргээд, хожомоо физико-математическа эрдэмэй кандидат болонхой.

Юрэ ажаглахада, Хэрэнэй дунда һургуули дүүргэгшэдэй олонхинь физико-техническэ дээдэ һургуулинуудта ородог. Юундэб гэхэдэ, һургуулидаа физикэ ба математикаар дүршэлтэй багшанарта заалгажа, гүнзэгы эрдэм ойлгожо абана ха юм. Жэшээлбэл, Л. Петелина А. Зверева хоёр ехэ зоригтойгоор Москвагай энергетическэ институдта орохоо ошоһон юм ха. Эды холоһоо ошоод унашабал, эшхэбтэр байхал. Теэд бэлэдхэл һайнтай байһандаа хоюулан ороод, һураад дүүргэнхэй. А. Зверевань кандидатска диссертаци бэшээд, хамгаалхаа байна. В. Дондоков, М. Балданов, Ж. Халудоров гэгшэд радиоэлектроникын институт дүүргэһэн технологическа институдта заанад. Олон һурагшадынь математикын багшанар болоод, багшынгаа зэргэ мэргэжэлтэ болохоо эрмэлзэжэ ябагша.

Ехэнүүд болошоһон үхибүүд тухайгаа эхэ хүн һанаа үнөөн боложол байгша. Эгээл иимэр Шамсия Хакимовна дуратай һурагшадаа мартанагүй. Зааханшье амжалтадань баясана. Харин бидэ, һурагшадынь, багшанарай Бүхэсоюзна съездын делегат болобо гэжэ дуулахадаа, багшаараа хэды омогорхоо гээшэ һэмбибди? Тиихэдэ Шамсия Хакимовнамнай даруухан зангаараа:

— Яажа, юугээрээ би иимэ хүндэдэ хүртэхэ болообиб?—гэжэ гайхаа һэн.

Удангүй болзорто сагыньшье дүтэлжэ. Шамсия Хакимовна нүхэртэйгөө холын аянда мордобод. Алексей Никонорович урюулагшадай тоодо мүн баһа съездын ордон соо һуулсаа. Пантелеевтэн Москваһаа гоё гоё дүрэ зурагшье, дурасхаалта бэлэгүүдыешье балай асараагүй. Зүгөөр нюдөөрөө хаража, шэхээрээ дуулажа, сээжэдээ хадуужа абаһаниинь юунһээшье ехэ, юунһээшье үнэтэй.

— Бидэниие угтажа абахаһаа, «Россия» гостиницада түбхинүүлхэһээ эхилээд, съездын эмхидхэл гайхалтай һайн байгаа,—гэжэ Ш. Х. Пантелеева хөөрэнэ.—Үдэр бүхэндэ һонин уулзалга, танилсалганууд... Зүгөөр багшанар тухай Леонид Ильич Брежневэй хэлэһэн дулаан үгэнүүд, суута артистнуудай болон бэлигтэ багашуулай үгэһэн концертнүүд, Владимир Ильич Ленинэй квартира-музейдэ ошожо уярһамнай, правительствын хүндэлэл, бэшэшье олон юумэнүүд наһан соошье мартагдаха аал...

Ороной түрүү багшанарай дүй дүршэл тухай һанамжаа хубаалдахыень съездын делегадые гүйбаб. Тиихэдэмни Шамсия Хакимовна Кировоградска областиин Ануфриевска районой Павловска дунда һургуулиин директор, Социалис Ажалай Герой Сукомлинский Василий Александровичай секционно хүдэлмэриин үедэ хэлэһэн, хаанашье хэблэгдээгүй үгэ тон һайшааһанаа мэдүүлээд, дабтан хөөрэбэ.

Тэндэ хоёрдохи жэлээ үлэхэ ушар дайралдахаа болёо юм ха. Мүнөө тэндэхин һураха шадабари үхибүүдые яажа хүмүүжүүлхэб гэһэн асуудал дээрэ хүдэлнэ. Эхин һургуулида абаһан мэдэсэ, дадасаһаа һурагшын саашанхи хуби заяанай дулдыдадаг һэн хадань эхин классуудай хүдэлмэридэ дабхар анхарал хандуулагдана. Үхибүүдэй һурахаһаа холо урид һургуули тэдэнтэй хүдэлжэ эхилнэ. Түсгаар программын ёһоор багашуултайшье, эхэ, эсэгэнэртэйньшье хүдэлмэри ябуулагдана. Түрэлхид үхибүүдые яажа һургуулида бэлдэхэ тухай заабари абадаг. Тиигэжэ нэгэдэхи класста ерэхэдээ, үхибүүд уншажа шадаха болошоһон байдаг. Хахад жэлһээ хойшо нэгэдэхи классайхидта сочинени бэшүүлнэ. Саашаа болохо тумаа тэрэнь орёо, хэмжээгээрээ ехэ болгогдодог.

Аха класста ороод словарь юумэ хаража, сагаа барахагүйнь тула багаһаань эхилээд номһоо хэһэгүүд сээжэлдүүлдэг. Харин класснаа гадуур һурагшадай уншаха номууд тон наринаар шэлэгдэнэ. Удхаар бирагүй номууд һургуулиин библиотекэһээ хаягдадаг юм ха.

Бэе бэедээ найдаха ябадал һурагшад болон багшанарайшье хоорондо дэлгэрүүлэгдэнэ. Энээгээрээ үнэн сэхэ абари зан һурагшадтаа хүмүүжүүлнэ ха юм. Һурагша бүхэнэй хаана, юундэ ядалдаһанаа сэхэ мэдэрээд байхада, тэрээндэ туһалхань хүнгэн. Иигэжэ павловска багшанар амжалта туйлана.

Тиихэдэ Карагандагай областиин нэгэ һургуулиин директор А. П. Зиннер үхибүүдээ яажа бэеэ даангяар байлгажа һургаһан тухайгаа хөөрэһыень дурдаагүйдэ аргагүй. Тиихын тула комсомолшуудайнгаа эрхэ нэмээһэн юм байна. Нэрлэхэдэ, һургуулиин комсомолой комитедэй гэшүүн педсоведэй бүридэлдэ ородог; классай хүтэлбэрилэгшэ бэшэ, харин өөһэдөө комсомолшууд бэе бэедээ тон үнэн характеристикэ бэшэдэг; тэдэнэр мүнгэн һангай асуудал шиидхэлсэдэг; жэлэй түсэб табилсадаг; бүхы хэмжээ ябуулгануудаа гартаа абанхай.

Энэ зэргээр лэ уялгыень баһа ехэ болгоо. Жэшээнь, һэшхэлээрээ һураха, һургуулиин зөөриин бүрин бүтэн байхын түлөө харюусаха, пионерскэ классуудта классна час болон хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэхэ, шугам, вечер, Ленинскэ комсомолой долоон хоногуудые, спортивна хүдэлмэри үнгэргэхэ г. м.

Уялгаяа комсомолшууд жэншэд гүүлэнгүй дүүргэдэг. Жэшээлхэдэ, бүхы юумэнэйнь бүтэн үлэдэг хада заһабарилга хэгдэнэгүй. Тиигэжэ заһабарилгада гараха аад, алмагдаһан мүнгөөрөө В. И. Ленинэй хүшөө табяа, спортивна талмай, спортзал баряа.

Ниитын соёлой хүдэлмэри хүн бүхэнэй шадалаар, һонирхомоор ябуулагдана.

Педсовет дээрэ комсоргнуудай тоосоо шагнадаг, хэн нэгэнэйнгээ муу һурахагүйн түлөө булта комсомолшууд харюусалгатай. Тиимэһээ һуралсалдашье, ниитын хэрэгүүдтэшье эли бодо амжалтанууд туйлагдаа гээшэ.

Өөрын захиргаан гээшэнь һурагшадай юундэ шадалтайе элирүүлээ. Мүнөө жэл һурагшадай яажа өөрыгөө хүмүүжүүлхэ асуудал дээрэ хүдэлхэнь.

— Эдэ бүгэдые манай аймагта хэжэ боломоор гү?—гэжэ асуубаб.

— Юрэнхыдөө хэгдэдэгшье даа,—гээд, Шамсия Хакимовна нэгэ хэды ухаагаа гүйлгэһэнэйнгөө удаа тобшолон хэлэбэ.—Зүгөөр эхилһэнээ эсэстээ хүргэдэггүй нэгэ муутайбди.

Энэ талаар Шамсия Хакимовна съездэ ошоһон, һаяхан Социалис Ажалай Герой болоһон Яруунын аймагай Үльдэргын дунда һургуулиин директор Цокто Номтоевич Номтоевой даамай аад, үрэжэлтэ ажалые магтаба. Съездын ниитэ экран дээрэ манай дутагдалнуудай, арга боломжонуудай элихэнээр тобойһон хадань мүнөө жэл аймагаймнай багшанар урданайхиһаа үлүүгээр хүдэлхэ аабза гэжэ тэрэ найдана. Харин би «энэ хэрэгтэ танай ехэ хубита орохол байха даа, Шамсия Хакимовна!» гэжэ хэлээ һэм.

Дахин хонхо жэнгирбэ. Шэнэ жэлэй хонхо. Ехэ найдалайтнай. ерэхэ баярайтнай хонхо, хүндэтэ багшамнай.

Л. ТАПХАЕВ.

Түнхэн.

Зураг дээрэ: Ш. Х. Пантелеева, Л. ИРИНЦЕЕВЭЙ фото.

Манай республикын ниислэл хотын гоё һайхан гудамжануудай нэгэн—Карл Марксын нэрэмжэтэ бульвар. А. МАНТАЕВАЙ фото.

Шэнэ ном

„САХИЛГААН ХҮЛЭГҮҮД“

«Һэбшээ һалхин һэб-һабхан гээд, бүри аашалаад абана. Тиихэдэнь модод ёохор, хоровод хатаржа ябаһан хүбүүд, басагад шэнги, бэе бэедээ дуратайгаар нялалдан, гуйбан найган байжа, хатарай гоёые хабатайгаар табилуулна ха. Хара ногоон тэбэнэхэнээрээ нарһадынь бусадаа бага шэм гүүлэнэ ёһотой. Тэнюун хүдэр шэнэһэд тиимэшье бэлээр хүдэлхэгүй һэмнай. Гансал хүбэн шэнги зөөлэхэн ногоон торгон һабагшаараа миил аян сооханоо бүрбэгэнүүлнэ хэбэртэй. Һамарай эзэн һаруул һайхан хуша зөөлэн ута миндаһануудаа забда замбагүй залаатуулан, «бэлэг андалдаанда» бэлэн байна ха. Улаан бургааһанһаа эхилээд, уляаһан хүрэтэрөө ахамад гурбан алдарта модоной ара үбэрөөр дүүрэн жэрылдэжэ, тэдэнээ хүндэлхын ехээр хүндэлжэ байхадал гэнэ. Ягаан тэрэнги үндэр модонуудай узууреар зэлэ татан, уран гоё хубсаһануудайнь хурты хүбөө шэнгеэр харагдана».

Ц. Дамдинжаповай «Сахилгаан хүлэгүүд» гэжэ шэнэ тууже соо ехэ темэ дэлбэлэн харуулагдахаар зохёоболтай гэжэ ойлгонобди. Буряад орондо промышленностиин хүгжэлтэ, хүдэлмэришэн ангиин байгуулагдаһан ушар хадаа түүхын удха шанартай угаа ехэ хэрэг бшуу. Энэ шухала темэ һүүлэй үе хүрэтэр манай буряад литературада хүсэд харуулагдаагүй шахуу байһан. Д. Батожабайн «Багшашни хэн бэ?» гэжэ повесть, Ч. Цыдендамбаевай «Соном Гармаев» гэжэ поэмэ, В. Петонов, Д. Дамбаев гэгшэдэй шүлэгүүд һүүлэй жэлнүүдтэ гараа һэн ааб даа.

Иигэжэ буряад хүдэлмэришэн ангиин яажа тохонин бэежэһые харуулха гэһэн тон һайшаалтай зорилго уран зохёолшо урдаа табиһан байна.

Туужын гол герой болохо Бадма Шаданов заводой барилгада хабаадахаһаа эхилээд, шэрэм шудхагша хүрэтэрөө ургана. Зүгөөр энэ замынь сэб сэхэ байгаа гэхын аргагүй. Энэ хүмнай залууһаа хойшо сэхэ сэбэр, урагшаа һанаатай байһан. Заводой барилгашье дээрэ ерээд байхадаа анханайнгаа арюун һайхан абари зангые алдаагүй, улам нарин шанга болгоно. Тиигэжэ Тушхаан балнай хүбүүн Шагдар Яндановай үгэдэ орожо үгөөгүй дээрэһээ 1937 ондо тэрээндэ хардуулан, арба һайса гаран жэлдэ холын хойто газарта сүлэлгэдэ ябаһанаа ерэнэ.

Зүгөөр хамаг хүнүүд хара муухай сэдьхэлтэй байдаггүй. Үнэншэ һайхан сэдьхэлтэй хүнүүд диилэнги олон байха юм. Бадма Шаданов Москваһаа заводой барилгада эльгээгдэһэн комсомол хүбүүн Сергей Гридневтой бүхы наһаараа нүхэсэнэ.

Манай буряадай промышленностиин хүгжэлтэдэ партиин ударидахы үүргэ «Партиин зүгһөө...» гэжэ бүлэг соо эли тодоор харуулагдана. Бидэ тус повесть уншаһан байхадаа партиин Буряадай обкомой нэгэдэхи секретарь Михей Николаевич Ербановай ажалладаг кабинет соо орожо, арадай ажахые, промышленностиие байгуулалсаха талаар хэдэн тодорхой шиидхэбэри абажа байхыень хараһан шэнги болонобди. Михей Николаевичай зоной дунда ехэ хүндэтэй, юрын хүнүүдээр хөөрэлдэжэ шададаг байһыень, тэрэнэй һайн һайхан сэдьхэлтэйень энэ бүлэг соо уншаабди. «Партиин зүгһөө...» гэжэ бүлэгынь номой эгээл дундань оронхой. Тиигээд туужын бусад бүлэгүүдтэй ямар нэгэ харагдашагүй утаһаар холбогдоһон шэнги, бүхы номые нэгэ мүһэн болгон бүридүүлнэ.

Энэ туужын композици тушаа дайраһан хойноо хэдэн үгөөр тэрэнэй онсо шэнжэ тухай дурдамаар. Тууже арбан бүлэгһөө бүридэнэ. Тиихэдээ зарим бүлэгүүдэйнь дунда тааража тааража газартань «Жаран хашарай субарга» бүтээлгэдэ ганса үнгэсэ үргэһэн үбгэн тухай, хаанай генерал Куропаткинай заналта тухай, нэгэдэхи империалис дайнай үедэ баянай хүбүүнэй орондо Архангли ошоһон барлаг хүнэй хуби заяан тухай, үхибүүдые галдажа алаһан фашистнарай зэрлиг муухай ааша тухай хэлэгдэжэ, туужын удхые бүри гүнзэгы болгон, мүнөө саг үнгэрһэн саг хоёрой холбоое тодолно. Тууже дотор мүн мүнөө саг ерээдүй саг хоёрой холбоон тухай хэлэгдэнэ. Тиигэжэ залуу үетэниие, шэнэ хүниие хүмүүжүүлгын асуудал тобойн гаража ерэнэ.

Бидэнэй урда Володя Тамара хоёр, Мэдэгмаа Данзан хоёр Владлен Елшинэй, Павел Гродновскиин образууд зураглагдана. Тэдэнэй зан абари ондо ондоошье һаа, харин зориг хүсэлынь адли ха юм. Аха нүхэдэйнгөө ажал хэрэгые халан абажа, саашань үргэлжэлүүлхэ гэһэн үлзы һайхан хэрэг тэдэниие угтана ха юм. Тэдэнэр зарим тэды алдуу эндүү гаргаһаншье һаа, баран тус тустаа мүрөө оложо, дардам харгыда гаража байнхай. «Гансахан заводой корпусууд үндыы бодоно гэжэ бү һанагты. Энээнтэй хамта шэнэ хүнүүд, Байгалай үмэнэхи хүдэлмэришэд, Буряад орондо социализм байгуулагшад урган гарана гэжэ мэдэхэ ёһотойбди»,—гэжэ Бадма Шадановай хэлэһэн үгэнүүд һанаанда ороно.

Ц. Дамдинжаповай уран бэшэлгын арга маяг шэнжэлхэ саг тулаа гээшэ ха. Энээн тухай манай литературоведүүд һаналаа табиха бэзэ гэжэ найдагдана.

Тууже тухай юрэнхы дээрэнь хэлэхэ болоо һаа, уран зохёолшо буряадай хүдэлмэришэн ангиин тохонин бүридэһые үнэн зүбөөр харуулһан томохон зохёол бэшэбэ гэжэ тэмдэглэхэ шухала.

А. СОДНОМОВ.

ХИЛЫН СААНАҺАА

Словакиин Компартиин ЦК-гай пленум

...АГА. (ТАСС). Словакиин Комму...ртиин ЦК-гай пленум Братисла...сентябриин 5-най үглөөгүүр нээгдээ ...ргын радио мэдээсээ. Словакида...онэй байдал ба партиин дүүргэхэ ...онууд тухай КПСС-эй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Г. Гусак пленум дээрэ элидхэл хээ.

Чехословакиие федеративна байгуулалтатай болгохо тухай асуудалнуудаар КПСС-эй ЦК-гай секретарь В. Павлендын элидхэлые пленум шагнаа.

ЧССР-эй дотоодын хэрэгүүдэй министерствын мэдүүлгэ

...АГА. (ТАСС). Чехословакиин за...культурын хүдэлмэрилэгшэдэй хуби ...тухай Пен-Клубай, иимэрхүү бусад ...ацинуудай асуултатай дашарам..., ЧССР-эй дотоодын хэрэгүүдэй ...терство мэдүүлгэ хээ гээд ЧТК агентство мэдээсэһэн байна.

Культурын эдэ хүдэлмэрилэгшэд һайнаар хүдэлнэ, ороной ниитын ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаадалсана гэжэ тодорхойлогдоо гээд мэдүүлгэ соо заагданхай.

...РДА ВЬЕТНАМ. Арадай сүлөөрэлгын зэбсэгтэ хүсэнүүдэй сэрэгшэд дай...зайда. ВИА-ТАСС-ай фото.

Аюулгүйн Соведтэ

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). ОАР-та Израилиин хэһэн «гомдолые» ООН-ой Аюулгүйн Совет зүбшэн хэлсэжэ ороо. Суэцкэ канал шадар зэбсэгтэ тулалдаануудые эмхидхэнэ гэжэ энэ оронние Израилиин правительство гэмнэһэн байна.

Араб гүрэнүүдтэ эсэргүү харата номнол хэлгые шангадхаха зорилгоор Израиль Аюулгүйн Соведтэ хандаа гээд нютагай шэнжэлэгшэд тэмдэглэнэ. Хамагай түрүүндэ араб газарнуудые Израилиин эзэрхэг түримхэйшүүлэй булимтарһан зангаараа байһанһаа уламжалан, Дүтын Зүүн зүгтэхи оршон байдалай хурсадаһанай түлөө харюусалгые араб оронуудта тохохые Израилиин сэрэгэйхид оролдоно.

ОАЕ-гай Министрнүүдэй Соведэй сесси

АЛЖИР. (ТАСС). Африкан нэгэдэлэй организациин Министрнүүдэй Соведэй ээлжээтэ сесси эндэ нээгдээ. Колони байхаһаа болихо, империализмын дарлалтада байһан арадуудта туһаламжа үзүүлхэ асуудалнуудые сесси зүбшэн хэлсээ. Африкан оронуудай хоорондо экономическа, научна, культурна ба социальна харилсаа холбоо хүгжөөхэ асуудалнуудые сесси зүбшэн хэлсэхэ байна.

Сессиин нээгдэхэдэ, АНДР-эй Революционно Соведэй түрүүлэгшэ Х. Бумедьен дэлгэрэнгы үгэ хэлээ.

Ливиин правительство тушаалһаа бууба

ЛОНДОН. (ТАСС). Ливиин премьер-министр Абдель Хамид Аль-Бакуш тушаалһаа буугаа гээд, Рейтер агентствын корреспондент Триполиһоо дамжуулна. Урдын правительствада гадаадын хэрэгүүдэй министрэй тушаал даажа байһан Аль-Каддафи түрүүтэй шэнэ правительство орон дотор байгуулагдаа.

АМЕРИКЫН НЭРЭ ХУХАРНА

ВАШИНГТОН. (ТАСС). «Америкэдэ хэгдэдэг хүсэрхэлгэ, гурим сахидаггүй ушар» Вьетнамда Холбоото Штадуудай хэжэ байһан дайнтай сэхэ холбоотой гээд сенатор Марк Хэтфилд мэдүүлээ.

Нью-Йоркдо хэлэхын тулада сенатор энэ элидхэл бэлэдхэһэн байгаа. Вьетнамдахи дайн байлдаан, Зүүн-Урда Азидахи алалга хюдалга нэгэн доро «Холбоото Штадуудай эрэшүүлтэй, эхэнэрнүүдтэ, үхибүүдтэ хоротой» гэжэ тэрэ үгэ соонь хэлэгдэнэ.

Демократическа партиин национальна съездын Чикагода боложо байха үедэ полициин хэһэн аашанууд «Америкын нэрэ хүндые бүхы дэлхэй дээрэ лаб унагаагаа» гээд сенатор тоолоно.

Аба город эзэлэг[д]эбэ

ЛАГОС. (ТАСС). Нигериин федеральна правительствын зэбсэгтэ хүсэнүүд Аба городые сентябриин 4-дэ эзэлээ. Аба городой эзэлэгдэһэнэй һүүлээр Зүүн Нигериин засаг түрэ томошогууд город болгошо Умуахи ба Оверри городуудые хинажа байһан зангаараа.

Афикпо ба Окигви городуудай хоорондо байдаг Овуту городые—стратегическэ шухала пунктые федеральна сэрэгүүдэй эзэлһэн тухай Аба городые эзэмдэһэн тушаа мэдээсэл соо хэлэгдэнэ.

Конгын президент тушаалһаа бууба

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Конгын Республикын (Браззавиль) президентын тушаалһаа Альфонс Массамба-Дебын тушаалһаа буулгые революциин национальна совет зүбшөөгөө. Национальна революциин соведэй директориин түрүүлэгшэ капитан Нгуаби гэгшын гар табиһан коммюнике соо энээн тухай хэлэгдэнхэй гээд АП агентствын корреспондент мэдээсэнэ. Энэ коммюнике Браззавилиин радиогоор сентябриин 4-дэ дамжуулагдаһан байгаа.

Бүгэдэ ниитын шэнэ һунгалтын болохо хүрэтэр правительствые толгойлогшын тушаалые республикын премьер-министр Альфред Рауль дааха байна.

Хитадта боложо байһан үйлэ хэрэгүүд тухай

Хитадта сентябриин 1-дэ олонхи оронуудайхи шэнги һуралсалай жэл эхилдэг юм. Теэд Хитадтахи һургуулинууд ба дээдэ һургуулинууд тэдэниие һургахын тулада бэшэ, харин митингнүүдые ба сэрэгэй бэлэдхэлнүүдые хэхын тулада гурбадахи жэлээ хэрэглэгдэжэ байдаг. Хунвэйбинүүдэй отрядуудта нэгэдэһэн залуушуул хитад арадай соёл культурын баялигые шудалдаггүй, харин тэрэнииень һандаргана.

«Маогой эгээн лэ шэнэ заабари» тухай Пекинэй хүтэлбэри сентябриин эхеэр соносхоо. Синьхуа агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, Мао Цзэ-дунай энэ заабариие дүүргэхэ талаар «номнол хэхэ отрядууд һуралсалай газарнуудта ерэжэ, тэдэниие эзэлээ». «Маогой зохёолнуудые шудалха талаар тусхай курсануудые» дүүргэһэн сэрэгэй ба тусхай этигэлтэй болоһон хүнүүдһээ эдэ отрядууд байгуулагдадаг юм. Пекинэй газетэнүүдэй мэдээсэһэнэй ёһоор, эдэ отрядууд «һуралсалай газарнуудта удаан саг соо байжа, тэдэниие хүтэлбэрилхэ юм».

Залуу үетэниие һургаха хүдэлмэри хүдөө нютагуудта мүн лэ һайнаар табигдаагүй. Хүдөөгэй һургуулинуудай хүдэлмэриие мүнөө «үгытэйшүүл ба дунда шадалтад хүтэлбэрилхэ ёһотой» гэһэн захиралтые «Гуанмин жибао» газетэ толилоо.

Энэ идхалга хэһэн захиралтые тайлбарилһанайшье хэрэг үгыл даа. Хитадай диилэнхи олонхи таряашад үзэг бэшэг мэдэхэгүй зандаа үлэдэг байна бшуу. Хэзээдэшье Мао Цзэ-дунай мэдүүлһэнэй ёһоор орон дотор үзэг бэшэг мэдэхэгүй ябадал 1962 ондо усадхагдаха ёһотой байгаа. Хожом хожомоо энэ болзорынь хойшолуулагдадаг байһан аад, мүнөө энээн тухай дурдахаяа болинхой.

Мао Цзэ-дунай үзэл бодолые нэбтэрүүлхэ бригаданууд научно-шэнжэлэлгын институдуудта, эмхи зургаануудта, газетэнүүдэй редакцинуудта эльгээгдэнхэй гээд Хитадай газетэнүүд мэдээсэнэ.

«Интеллигенциин бүхы ехэшье, багашье тушаалнуудые даахын тулада» гэһэн уряатайгаар научна ба культурна кадрнуудта доботолго хэжэ эхилэгдэнхэй.

Орон доторхи ба мүн гадаадынгаа политикын буруу һүрэһые Совет орондо эсэргүү кампаняар далдалхые Мао Цзэ-дунай бүлэг урда мэтэ эрмэлзэнэ. Эдэ үдэрнүүдтэ Совет орондо эсэргүү ябуулганууд Пекиндэ бүри абьяастайгаар хэгдэжэ байнхай. Синьхуа агентство «Женьминь жибао» газетэ, Хитадай бусад органууд империалис номнолшодһоо дутуугүйгөөр Советскэ Союзда, бусад социалис оронуудта угаа хоротойгоор доботолжо ороно. Эдэ оронууд аха дүү чехословак арадта туһаламжа үзүүлһэн байна ха юм.

Тэдэнэр буржуазна хардалга гүрдэлгэшэдтэй хамта ябуулга хэхэдээ, Чехословакидахи социализмда эсэргүү хүсэнүүдые элитээр хамгаална. Чехословакиин революцида харша этэгээдүүдэй буруу һүрэһые шанаһан үгэнүүдые Чжоу Энь Лай һүүлэй үдэрнүүдтэ хоёр дахин хэлэһэн байна. Чехословакида бүхы социалис хүсэнүүдэй эмхидхэжэ, оршон байдалай заһаржа байһанда Москвада болоһон совет-чехословак хэлсээнүүдэй дүнгүүдэй туһалһанһаа уламжалан Пекинэй хүтэлбэрилэгшэд ехээр урмаа таһараа.

(ТАСС). сентябриин 5.

Йеменэй правительство тушаалһаа бууба

АДЕН. (ТАСС). Республиканска Верховно Соведэй, Министрнүүдэй кабинедэй, армиин дээдэ зэргэтэ офицернүүдэй хамтын онсо яаралтай заседани Йеменэй ниислэлдэ сентябриин 4-нэй үдэр боложо, Верховно Соведые толгойлогшо Абдурахман Аль-Арьяни түрүүлэгшээр һуугаа гээд Санын радио дамжуулаа. Хасан Аль-Амриин толгойлдог мүнөөнэй правительствын тушаалһаа бууха тухай, тэрэшэлэн генеральна штабай начальнигай, сэрэгэй частьнуудай командирнуудай тушаалһаа бууха тухай шиидхэбэри энэ заседани дээрэ баталан абтаа.

Правительствын болон бүлэг сэрэгэйхидэй хоорондо горитой арсалдаанай гараһан дээрэһээ эдэ хэмжээнүүд абтаһан байна.

ЭНЭ ХУУДАНДАМНАЙ УНШАГТЫ.

☒ Дуун—ажабайдалай шэмэг.
☒ Будамшуугай үгэ.
☒ Уран шүлэгэй долгин.

ШЭХЭНЭЙ ШЭМЭГ НЮДЭНЭЙ ХУЖАР

Мүльгэн дуулгаяа һэгсэрһэн
Мүнхэ Сарьдагай хормойгоор
Мүнгэн долгиёо эбхэһэн
Эрхүү мүрэн гоёл даа.
Тэнгэриин түмэн мүшэд
Тэрээн дээгүүр адхардаг.
Алтан шара хашарһад
Аяар холоһоо ялардаг.
Түглын үдхэн бургааһад
Төөридэг долгин соогуурнь.
Хүтэлэй үндэр шэнэһэд
Хүрэжэ ядадаг гэрэлдэнь
Уулын хабшууда нэшүүлжэ,
Ууртайгаар ёборно хабсагай.
Могой шэнгеэр хотиржо,
Угаа түргэн дабшалай.
Аажам талада гарахадаа,
Аалин болоо долгидынь.
Тэршээ зангаа орхёод,
Тэнюун хүшэгөө татаа.
Түнхэн һайхан нютагайнгаа
Торгон хормойе орёоһоор
Ангара тээшээ яараһан
Арюухан Эрхүү гоёл даа.
Дуулим энэ дайдада
Дууша хүбүүд олон лэ.
Үлгэн энэ Түнхэндэ
Үльгэршэн угаа олон лэ.
Тинмэл хадань Эрхүү мүрэн
Инмэл холо зорёо юм.
Хойто далайда хүрэжэ,
Хонгёо аялгаяа оруулдаг юм.

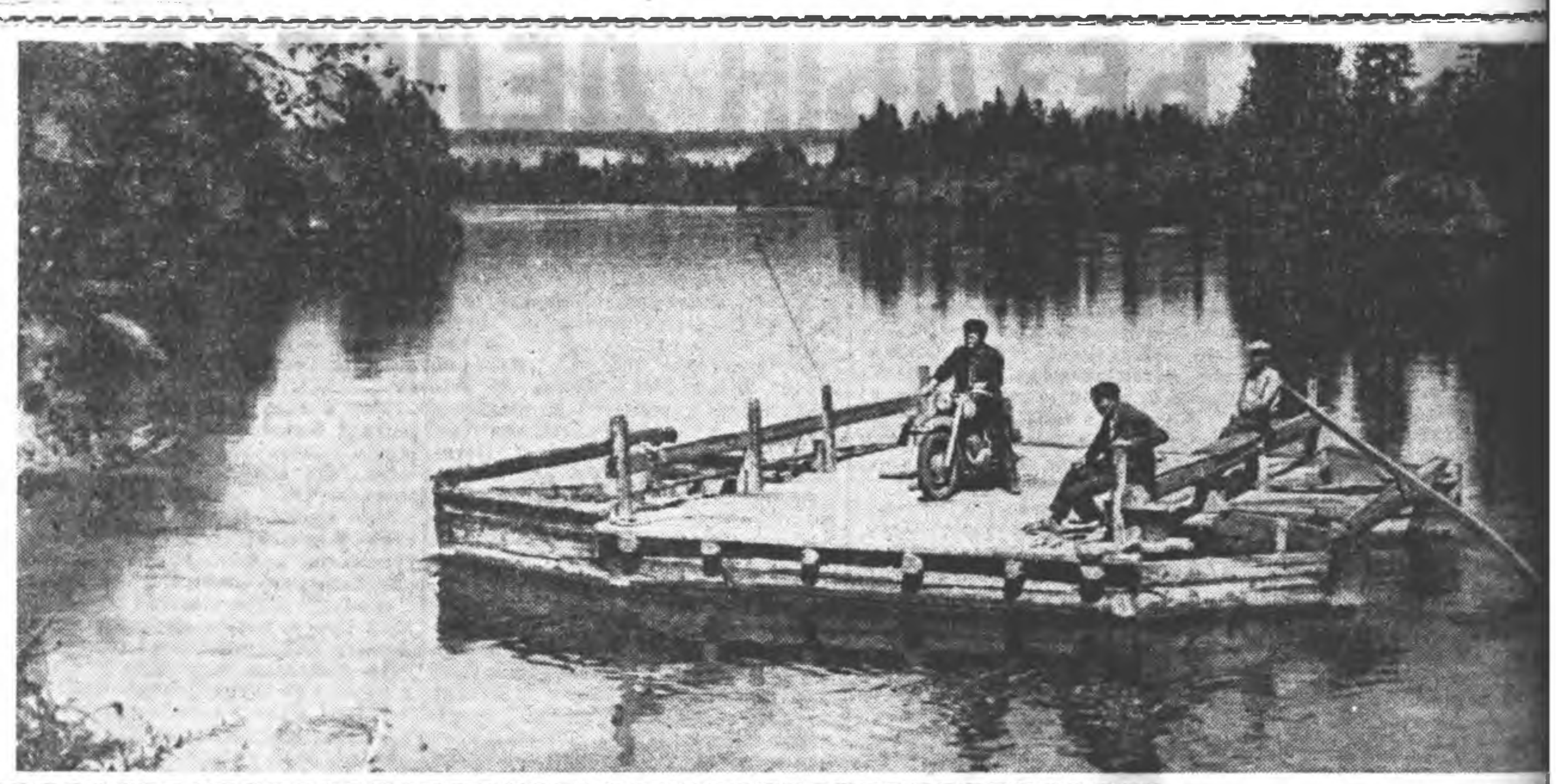

К. ГАБАЕВАЙ фото.

Георгий ДАШАБЫЛОВ

ЗАГАН ДАБААН ДЭЭРЭ...

Заган дабаанай нюрганда
Заахан «Москвич» аһанхай.
Уулын уйтан харгыда
Удаан ябахал хэбэртэй.

Мэлхэй шэнгеэр мүлхинэ,
Мэтэр эндээ зогсохонь.
Мотоор гээшэнь гэншэнэ,
Тэһэр бисар бусалханъ.

Хажуу тээшээ харанаб:
Хаана тэндэ, аяар доро
Хангай хүбшын шэнэһэд
Харбан һууна үзүүрээ.

Орьёл торьёл хабсагайнууд
Орой дээрэмнай һажанги.
Арьягар томо нарһадууд
Амяа татаад харанги.

Годирно, бэдирнэ харгы
Голой матаран ошоһондол.
Дэндэрнэ, дондорно машина
Дээрэһээ халихаяа һанаһандал.

Ута гээшэнь дабаанай
Үглөө болотор ябахамнай.
Одоол дууһаба гэһэмни,
Бодоол үшөө хүтэл.

Үгсүүр өөдэ аахилһан
Үншэн заахан «Москвич»
Хадал үндэр дабаанда
Хайратай ботогон шэнгихэн.

Урда толгой багһаань
Урал һаарал шууранхай.
Хүхюун ябаһан жолоошон
Хүмэдхөө үни буулганхай.

...Оо даа!
Сээжэ соо
Сэлгеэн уужам болоодхибо.
Сэдьхэл соо

Хүхюу гэнтэ болоодхибо.
Уруудахада урматай:
Уула дабаан арадамнай!
Урдамнай—

Шэбэртын үргэн тала
Альган дээрэ мэтэ
Зэнхэгэд гээд орхибо.

ОЛООРОО ДУУЛАЛДАЯЛ, НҮХЭД!

Хэнэйшье мэдэхээр, хүн үшөө бэшэжэ, уншажашье шадахагүй ябахадаа дуу дуулажа, сэдьхэлэйнгээ гуниг тараадаг, баяр баясхалангаа гаргадаг байһан ха юм. Илангаяа бүлэг бүлэгөөрөө, хэдэн олоороо дуулалдахадань ямар һайхан байдаг бэ! Тэрээнһээ уламжалан хүгжэһэн ехэ ехэ хоорнууд үргэн уужам совет орондомнай олон юм. Мүн буряад хүнүүд олоороо дуулаха бэлигээрээ онсо илгардаг.

Жэшээнь, Октябриин революциин 50 жэлэй ойн хүндэлэлдэ зорюулагдажа үнгэргэгдэһэн уран һайханай республиканска харалга дээрэ Хэжэнгын, Улаан-Үдын, Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй, Галуута-Нуурай ба бусад хоорнууд һайшаалда хүртөө һэн. Зарим дуушаднай Эрхүүдэ үнгэргэгдэһэн зональна, Москвада үнгэргэгдэһэн бүхэсоюзна харалгануудай лауреадуудшье болоһон байха. Тиихэ үеэр манай дуушад саг үргэлжэ наада харуулжа, шэнэ дуунуудые тунхаглажа, хүн зоноо баясуулжа байһан юм. Теэд һүүлэй үедэ энэ эдэбхи үүсхэлнай унтаршоо агша. Энэ юу харуулнаб гэхэдэ, манай Буряадай арадай хоорнууд саг үргэлжэ хүдэлдэггүй байна. Ушар иимэһээ республикынгаа арадай дуушад ба дуу олоороо гүйсэдхэдэг коллективүүд тухай шанга хөөрэлдөө хэхээр, тэдэнэй хүдэлмэриие һайжаруулха талаар бодото хэмжээ абахаар болообди. Нээрээшье, Буряадтамнай саг үргэлжэ хүдэлдэг тэрэ гэжэ заахa нэгэшье тиимэ хоор үгы байнал. Ямар нэгэн һайндэрэй гү, али уран һайханай харалгын дүтэлхэдэл богонихон болзор соо бэлэдхэл эхилдэг.

Энэ юунһээ болоноб гэхэдэ, уран һайханай бүлгэмүүдые хүтэлбэрилэгшэдэй, мүн соёлой бусад хүдэлмэрилэгшэдэй дунда дуу дуулаха гээшэ ехэ хүнгэн хэрэг гэһэн буруу һаналай диилэнги байһанһаа шалтагаантай. Дүршэлтэй болоһон хоорнууд 2—3 һарын туршада урдань мэдэхэ хэдыхэн дуунуудаа һайнаар дуулаха болохол юм аабза.

Гэбэшье тэдэнэй ехэ юумэ түйлахагүйнь лабтай. Гадна шэнэ дуунуудаар репертуараа хангажа шадахагүй, шэнэ дуу сээжэлдэбэшье, тэрэниие һайханаар дамжуулжа бирахагүй байна.

Жэшээ болгон, республикынгаа эгээл эрхим гэгдэдэг хэдыхэн коллективүүдэй хүдэлмэриие хаража үзэе. ЛВРЗ-гэй Культурын ордоной дэргэдэхи хоор 10-аад жэлэй саада тээ эмхидхэгдээ һэн. Тэрэниие Буряадай АССР-эй культурын габьяата ажал ябуулагша В. И. Хижняков хүтэлбэрилдэг. Энэ хоор эгээл олон зонтой, тэдэнэйнь дунда олон жэл хүдэлһэншье хүнүүд бии юм. Тиимэһээ дүй дүршэлөөрөө бултанһаа баян. Тэрэнэй удаа Улаан-Үдын локомотивно депогой хоорые нэрлэжэ болоно. Энэ хоор зоноор үсөөншье һаа, шэнэ дуунуудые гүйсэдхэхэ шадалаараа, мэргэжэлээрээ баян. Иимэ зүб харгыгаар мүн Выдринэй, авиазаводой хоорнууд хүдэлжэ эхилһэн юм. Теэд дуушадайнь эрмэлзэл, тэдэнэй эдэбхи үүсхэл тус предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй үмэнэһөө дэмжэгдэнгүй үнгэршэһэн байна. Хоорто хабаадагшадта тусхай туһаламжа үзүүлэгдээгүй, үнгэрхэдөө тэдэнэр бэлэдхэлдээ сугларжа ядадаг байгаа ха юм.

Колхоз, совхозуудай, предприятинуудай, мүн зарим уран һайханай бүлгэмүүдэй хүтэлбэрилэгшэд дуунай коллектив эмхидхэхэмнай гээд дуулажа шадахашье, үгышье хүнүүдые бааладаг. Үнгэржэ ерэхэдээ дуунай аялга илгаруулжа шадахагүй хүнүүд хабаададаг. Энэмнай болохогүй ушар ха юм.

Манай һанахада, һайн хоор эмхидхэхын тула тэндээ, нэгэдэхеэр, һайн хоолойтой, хоёрдохёор, түрэхын дууша хүнүүдые суглуулбал, үрэ гараха ушартай. Нэгэ зариман олоороо, һайхан хубсаһаараа һүр, жабхалан гаргажа, түрүү һуури абаха, магтуулха, дурдуулха гэжэл оролдодог. Иимэ хүнүүд дуунай ямараар гүйсэдхэгдэһэндэ һаналаа ехэ табидаггүй. Эдэмнай, сэхэ руунь хэлэбэл, дуу гутаагшад болоно гээшэ. Бидэ эрхим һайн, бэлигтэй хоорнуудые дэмжэхэ, ямахын сагта Улаан-Үдэдөө нэгэ жэшээ харуулха хоортой болохо байгаабди.

Байгша оной үнгэрэгшэ хабар Буряадаймнай арадай дуу гүйсэдхэгшэдэй республиканска харалга болоо һэн. Энэ ехэ удха шанартай хэрэгтэ зарим нютагуудта яһала харюусалгатайгаар хандаһан байна. Улаан-Үдэдэ шэмээшэгүүдэй хоор эмхидхэгдэжэ, зониие яһала гайхуулаа һэн. Урданай, мүнөөнэйшье дуунуудые яһала һайнаар гүйсэдхэжэ, харагшадай анхарал татаашье бэлэй. Теэд энэ хоор тухай хэн мэдэхэб? Хэншье мэдэхэгүй. Юундэб гэхэдэ, тэдэмнэй олониитын урда гарадаггүй байна бшуу. Дуугаа харуулха арга боломжо тэдэнэртэ олгогдоогүй. Энээндэ, сэхынь хэлэбэл, бидэ, республикын хоровой бүлгэмэйхид, Культурын министерство гэмтэйбди. Тэдэнэртэ наада харуулха сценэ олгогдохо ёһотой байгаа.

Хүдөөгэй хоорнуудые абажа харабал, Шара-Голой хасагуудай (хүтэлбэрилэгшэнь Н. Максимов), Гремячинск һууринай загаһашадай (хүтэлбэрилэгшэнь Т. Левина), Хэжэнгын «Ургы» гэжэ арадай хоорнууд олондо мэдээжэ болоһон. Гэхэтэй хамта, эдэ хоорнууднай мүн лэ саг үргэлжэ хүдэлдэггүй, өөрын дуунуудай репертуаршьегүй, һайндэрнүүдэй болоходол наадаяа харуулаад байдаг байна.

Илангаяа буряад арадай хоорнууд олон болоногүй, саг үргэлжэ хүдэлнэшьегүй. Энэ ехэл муу даа. Һанаад үзэе, хэдэн жэлэй урда тээ Хэжэнгын арадай «Ургы», Улаан-Үдын залуушуулай «Байгалай долгинууд» ба Санагын арадай хоорнууд ямар суутайгаар ажал хүдэлмэреэ эхилээ һэм. Тэдэнэй дуушадшье бэлигтэй хүнүүдһээ бүридэдэг һэн, репертуарыншье һонирхолтой бэлэй. Теэд саг үргэлжэ хүдэлдэггүй, олониитын урда гарадаггүй дээрэһээ саашадаа ехэ хүгжөөгүй, анхан ямар һэм, тиимэл зандаа үлэшөө бшуу.

Республикын уран һайханай олоороо дуулалдадаг коллективүүдэй хүдэлмэриие эрид һайжаруулангүй орхилтой бэшэ гэжэ һанагдана. Энээнэй түлөө илангаяа культурын министерство, хүдөөгэй аймгүйсэдкомуудай культурын таһагууд манай Буряадай хоровой бүлгэмтэй хамта тусхай хэмжээ ябуулгануудые хараалха зэргэтэй. Манай һанахада, мэргэжэлтэдые олошоруулха, тэдэнэй дунда һуралсал үнгэргэхэ гээшэ эгээл шухала болоо. Буряадтамнай олоороо дуулагшадые хүтэлбэрилхэ мэргэжэлтэдые Зүүн Сибириин культурын институт, хүгжэмэй, соёл сурталай училищинууд бэлдэдэг юм. Тэрээнһээ гадна Буряадай хоровой бүлгэмэй дэргэдэ тусхай курсанууд табадахи жэлээ хүдэлнэ. Мүн иимэ курсанууд болон семинарнууд зарим аймагуудта үнгэргэгдэдэг.

Энээн дээрэһээ бодоходо мэргэжэлтэд яһала бэлдэгдэнэ гэжэ һанахаар. Теэд үнэндөө тэдэнэр дуталдаһан зандаа. Юундэб гэхэдэ, дурсагдагша институт, училищинууд болон курсануудые дүүргэһэн хүнүүд өөрынгөө мэргэжэлээр хүдэлнэгүй. Тэдэнэр хүгжэмэй гү, али ниитэ һуралсалай һургуулида багшалхые оролдоно, үгышье һаа, өөрынгөө мэргэжэлһээ тон ондоо ажалда орошоно. Ямар шалтагаанһаа тиинэб гэжэ хараад үзэхэдэ, тэрэ уран [...] бүлгэмдэ хабаадаха дуратай [...] луулжа ядаһан, хүгжэмөөр [...] лай хүдэлмэри хэхэ гээд т[...] ха юм. Нютагай партийна, [...] органууд тэдэнэй эдэбхи [...] ехэнхидээл дүлии байхаа [...] үнгэржэ ерэхэдээ ондоо а[...] даг байна.

Тиимэһээ республика до[...] үргэлжэ хүдэлдэг хоорнуу[...] болохын тула олониитэ[...] зэргэтэйбди. Энэ хэрэгтэ [...] һомолһон мүнгэн зөөрине [...] рэглэжэ, олоороо дууладаг [...] дунда ажал ябуулха мэр[...] олошоруулха байнабди. [...] республикын культурын ми[...] во тус ажал тухай анхара[...] дуулха ёһотой гэжэ һанаг[...]

1969 ондо бүхэсоюзна [...] бүлгэмэй 2-дохи съезд бол[...] Энээниие угтуулан манай [...] кын дуушад ажал хүдэл[...] һайжаруулха ёһотой. Мүн [...] канска харалгашье үнгэ[...] сэбтэйбди.

Мүнөө бүхы совет орон [...] В. И. Ленинэй 100 наһа г[...] ВЛКСМ-эй 50 жэлэй ойну[...] хэл үргэн дэлисэтэйгээр [...] на. Эдэ үдэрнүүдые манай [...] соёлшод, дуушад һайн бэ[...] гээр угтаха бэзэ гэжэ най[...]

С. УЛАХА[...]
Буряадай дуушадай бү[...]
харюусалгата се[...]

«ДАЛАЙШЬЕ ҮБДЭГСӨӨ...»

Шабар шахай, уһан шалбаар гэнгүй тэрэ урагшаа гэшхэлнэ. Орой боложо, айлнуудшье хуу унтаа хэбэртэй. Дан нэтэрүүгээр тэмтэрэн, һүниин тэмгэ харанхы соо урагшаа жүдхэһэн энэ хүниие борожо ерэһэн нохойнуудшье «болие даа, бутэхэгүй хүн хаш» гэһэншүүгээр гансата хусахаяа намдажа, гэр тээшээ ошонод. Энэ хүндэ нээрээшье «далай үбдэгсөө» болоо хэбэртэй даа. Харанхы булан тойрожо, хоолойгоо шахан хашхарһаар, харшын үүдээр орошобо.

Э-эх, Марусимни, унтаагүй,
Дуратайл хадаа унтаагүй.
Унтаагүйл һаань унтуулхаб,
Угаагүй һаань уулгахаб, —

гэжэ байжа хахир хоолойтоор турлааг шэнги хаагалаад, үүдэнэйнгээ шэбхэтэй байхада, тэрэ нэрэ һурагүй үдьхэлжэ оробо.

Хүхэ сагаан нюуртай болошоһон Мария һамганиинь хүл нюсэгөөр газаашаа гаража, тэмтэгэшэһэн, тээхэгэшэһэн, элдэб бүдүүзгэйтээр хараал табиһан үбгэеэ аргадан тооной гэртээ оруулна.

Шэтүүшхын оёорто үлэшэһэн архи гаргажа, нэгэ заляар түдамхиһан бэеэрээ байра дээрээ дэбхэншээн байтараа, урдаа байһан стулээ унаса үдьхэлөөд, орон дээгүүр ошожо орондог шарбашана.

— Юрий, яагаабши даа, амаржа унта. Юундэ игэтэрээ нохойн эдихэгүй хара уһа ууна гээшэбши, — гэжэ аргадхаһаа наагуур болоно.

— Гуталым тайла. Олон юумэ бүлэшэ! — гэхэдэнь һамганиинь үгэ дуугүйхэнөөр гуталынь тайлаад үгэбэ. Галзуурһан үбгэниинь гурбаншье минута болоогүй байхада хүл дээрээ һүрэжэ бодоод:

— Гаргахагүй гэжэ зорёон гуталым тайлаа гүш? — гэһэн бэеэрээ мунса нюдаргаяа Маруся һамганайнгаа улайха нюур худар шэглүүлжэрхёо. Шашхаад һуушаһан һамганайнгаа дээрэһээ шанга нюдарта буулгахаяа этээрхээгүй.

«Һогтуудаа тиигээ ааб даа. Заһарна бэзэ. Үглөөгүүрынь хүлисэл гүйгаа ха юм», — тээд Мария һамганиинь доторoo шэбшээд шэхэтэ хүндэ дуулгангүй орхёо һэн.

Урдань Юрий Прудниковтай танилсахадань арай эгээл иимэ бэшэ һэн даа. Олон шашаг үгэтэйшье һаа, яһала сэдьхэлһээ дурлаһан эhэнги байха. «Маруся, би шинии түлөө ами наһаяашье, хайрлахагүйб. Этигэ намда. Хоюулаал һуухабди»,—тэһэн үгэнүүдыень мүнөө һанахадаа, Мария Голушкогой досоо аягүй болошодог. Һамга хэһээр тархяа татангүй ужа эхилээ. Мария удаан тэсэе. Һайнаар хэлээшье, аргадаашье: үнгэрэгшэ үбэл ойдо хүдэлжэ байтараа ажалаа хаядшье ерэхэдэнь, юумэ хэлээгүй. «Дурагүй хадаал дурагүй юм ааб даа. Дуратай ажалдаа ороод, уухаяа болино бэзэ»,—гэжэ сэдьхээ һэн. Теэд тэрэншье баһа харюулагдабагүй.

Юрий ууһаар лэ зандаа байба. Түргэдэжэ ерэхэдээ Мариин түрэл болохо Чемезавагайда өөрыень сохибо.

БУДАМШУУ

Бузагай ябадалыень тэсэжэ шадахаяа болижо эхилхэдээ, Голушко милициин таһагта мэдүүлхэм гээ һэн. Тиихэдэнь Юрий бүри ехээр гааража, һамгаа наншахаяа забдаа. Түрэлхидынь Мариие хорижо, Юрий Прудниковые заһарха тээшэнь хэлэһэн юм. Тиитэн тиигэн «һураһан юумэн һураар татагдадаггүй» байшаба. Гэртээ бусаха замдаа һамганайнтаа хоолойдо минсгэй мэтэ һабараа шаажа. «Шудхэр даһаа, милицидэ дуулгаад үзээрэйш! Алахаб!» — гэжэ хатуу шэрүүнээр заналта хэбэ.

Элүүр болоходоо, һогтуу байһанаа балаалжа, хэһэн зэмэтэ үйлээ сатаалхын түлөө хүлисэл гүйһэн нэрэ зүүгээд үнгэрхэдөө Прудников баһал бэрхэ байшоо. Үглөөгүүр бодоод: «Маруся, биши буруу юумэ хээб» гэжэ хамараараа гонгинохо.

Һайн зантай, һайхан хүсэлтэй һамганайнгаа тархи дээрэнь гараһан Прудников болино аабы гэжэ тэсэмгэй хүлеэхэдэ, архиин тулам, уур хэрүүлэй сууха болобо; үдэр ошохо түмэ дошхордог, галзуурдаг, һамга, үхибүүгээ доромжолдог болобо.

Июнь һарын эхеэр һэн. Мангартай тархияа гунхалуулан бодоһон Прудниковта юундэшьеб даа гэнтэдэ загаһанай шүлэн ехэтэ һанагдаба. Багахан байхадань хүгшэн эхынь ходо шанадаг хоншуухан үнэртэй загаһанай үнэр хамарыень гэжэгэнэжэ, шүлһыень һайруулхадал гэбэ.

«Дүтын нуур биши ошоод ерэхэм. Дүүрэн хүнэг загаһа асархал байхаб. Шимни, Маруся, хахад литр намдаа бэлдээд байгаарайл даа», — гэжэ захил хэхэдэнь: «Тэнгэриин үдэр бүхэн шахуу ууна ха юмши даа, Юрий. Нэгэ үдэр загаһашалаад, бэеэ һэргээжэ, амараад ерыш»,—гэжэ урдаһаань тулгахадань, уур мүнса наншаһандал сухалтай юумэн дуугарангүй гаража ошоод, һөөргөө бусахадаа, «архи юундэ бэлдээгүйбши?»—гээд ама халамгайгаар уур сайтар шалшажа, үхибүүндээш, һамгандааш амар заяа огтолон үзүүлбэгүй.

«Пивэ, гү, али архи бэлдээд байгаагүй һааш, боожо алахаб! Үзүүлхэ юумыеш үзүүлхэб!» гэхэ мэтээр заналханъ түргэдөөд, нюуртаа «нохойн шабааһа» түрхиһэн Прудниковта гансахашье гэр бүлэ соогоо шууяа шурхираа татахань багадаад, хүршэ айлнуудаараа хүлөө хүнгэдөөд гүйдэг, аманда орохогүйгөөр хараал табижа, нюдаргаа харуулжа занадаг болоһон. Барыгин, Мезовтан тэсэхэ аргынгаа баалахада, милициин таһагта дуулгаха баатай болоо бэлэй. Верхотуровагайда һамгаяа намнажа ороходонь, «болииш, ягаа гээшэбши» гэжэ хорёо. Гэрэй эзэн эхэнэр игэжэ хориһонойнгоо түлөө Прудниковта стулээр шэдүүлээд, столоо һандаалшаад һалаа.

Уунги шалшаа Прудников ороһон ажалдаа удаан тогтодоггүй һэн. Ори гансахан жэлэй турша соо гурба-дүрбэн эмхи зургаануудта орожо хүдэлөөд, «зүрхэеэ эдихэдээ» ажалаа орхижо архидажа, аашалжа мэдэдэг.

Хүнгэхэн мүрөөр хүбхэгэр мүнгэ сохихо һанаатай хүн бүхэнһөө һурагшалан гүйгөөд, тиимэ газарай олдожо үгэхэгүйдэ, ой гаража модошодоор хүдэлбэл олзотой һэн ха гэжэ бодоод, тэндээ хоёршье һара болонгүй, гэдэргээшье харангүй гэртээ гүйжэ ерээ. Дулаахан хабарай болоожо эхилхэдэ, аймагай барилгашадай управлени ошожо, пилорамщик болгыт гэжэ гуйгаа һэн. Тэндээшье удаан тогтоогүй. Һара хүдэлөөд, «һанаандам тааранагүй» гэһэн бэеэрээ колхоз хоорондын барилгашадай эмхи зургаанда хүдэлмэри эрижэ ошоо һэн. Гуша хүрөөгүй багжатар бэетэй хүбүүндэ эндэ баһал таарамжатай ажал оложо үгөө һэн. Теэд «нэхыгээ хэдэрһэн» Прудников хатуу харын жолоодо татуулжа, эндээшье удаан тогтоогүй.

«Ажал гэхэдэ саашаа, архи гэхэдэ наашаа» болоһон Прудниковай халуун мүрөөр ябажа, хамаг аашатайнь, харанхы хэрэгтэйнь танилсаад байхадаа, иимэ хүдхэшүүлэй газар газарта дайралдадаг байһандань халаглан, Будамшуутнай хурса гуурһаяа хурсадхан, хуудамаарнь хуу хэлэхэ гэжэ бодооб.

Баһа нэгэ элирүүлһэн юумэмни гэхэдэ, Прудников гансахан Түнхэнөөр лэ ябаһан юм гэжэ һанажа бололтогүй. Тэрэмнай түбии түхэреэлһэн, «хүйтэн шулуу» долёоһон хүн байна. Эндэһээ холо бэшэ Эрхүүгээрш ябаһыень харыта. Ганса үхибүүтэй нүхэр һамгаяа хаяад, Түнхэн ерэһээр оройдоол хоёрдохи жэлээ болобошье, хэһэн һамуу һалихай, зэбүүрхэмэ ябадалынь тооложо барашагүй болонхой.

Одоо мүнөө ааша ехэтэй Прудниковай амыень мэдүүлхэ, саг тулаа хаш даа. Энээн тухай Түнхэнэй аймагай милициин таһаг бодомжолжо үзэхэ аабза гэжэ би, Будамшуутнай, үнэн зүрхэнһөө найдаха байнам.

БУДАМШУУ.

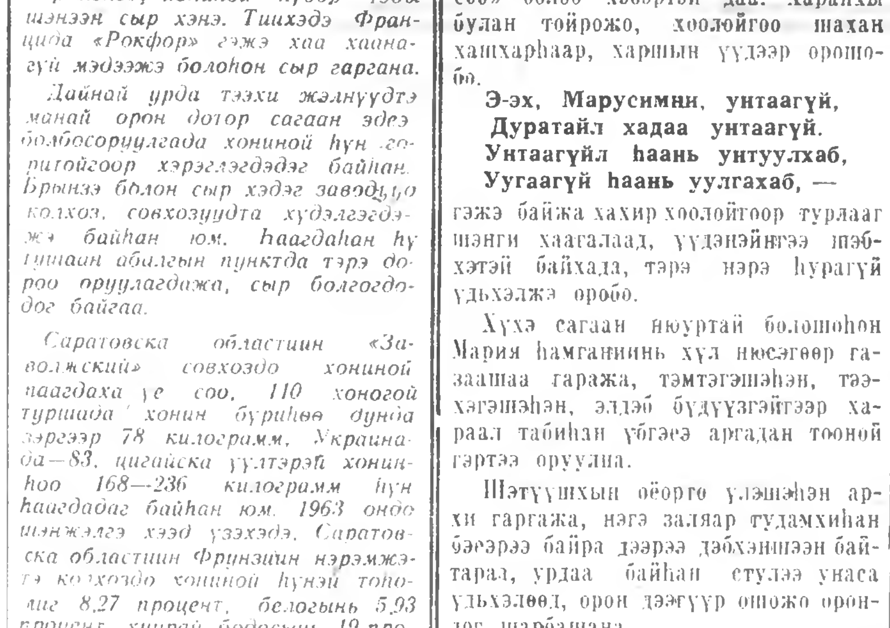

Һанаамгай тугал.

С. БАЛДУЕВАЙ фотоэтюд.

ХОНИНОЙ ҺҮН

Олохон оронуудта хониной һүөөр элдэб сагаан эдеэ гаргадаг байна. Болгарида, Румынида, Венгридэ хони һаажа, һү ехээр абахаһаа гадна, нооһо горитойгоор хайшалдаг байха юм. Италида үнеэнэй һүөөр хэды шэнээн сыр хэнэб, хониной һүөөр тэды шэнээн сыр хэнэ. Тиихэдэ Францида «Рокфор» гэжэ хаа хаанагүй мэдээжэ болоһон сыр гаргана.

Дайнай урда тээхи жэлнүүдтэ манай орон дотор сагаан эдеэ болбосоруулгада хониной һүн горитойгоор хэрэглэгдэдэг байһан. Брынзэ болон сыр хэдэг заводууд колхоз, совхозуудта хүдэлгэгдэжэ байһан юм. Һаагдаһан һү сушаан абалгын пунктда тэрэ дороо оруулагдажа, сыр болгогдодог байгаа.

Саратовска областиин «Заволжский» совхоздо хониной һаагдаха үе соо, 110 хоногой туршада хонин бүриһөө дундажэргээр 78 килограмм, Украинада—83, цигайска үүлтэрэй хонинһоо 168—236 килограмм һүн һаагдадаг байһан юм. 1963 ондо шэнжэлгэ хээд үзэхэдэ, Саратовска областиин Фрунзийн нэрэмжэтэ колхоздо хониной һүнэй тоһониг 8,27 процент, белогынь 5,93 процент, хуурай бодосынь 19 процент байһан байба. Тиимэһээ хониной 50—70 килограмм һүн үнеэнэй 150—200 килограмм һүнэй сэнтэй болохо байна.

(Календарьһаа абтаба.)

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто:

Нэгэдэхи хуудаһанда: «Барилгануудые түргэн дүүргэхэ» гэһэн түрүү бэшэг. «Заганайхидай үүсхэл дэмжэн» гэһэн гаршаг доро таряа хуряалга тухай материалнууд. Хүдөө ажахын шэнжэлэл. ТАСС-ай материалнууд.

Хоёрдохи хуудаһанда: Сибирь болон Алас Дурна зүгэй шудхагшадай научна практическа конференциин һонин. В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойдо зорюулагдаһан материалнууд.

Гурбадахи хуудаһанда: хилын саанаһаа ерэһэн телеграмманууд. Г. Субботиной репортаж.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: «Субботний огонёк».

АГНУУРИИН ХАҺ[...]

Зунай һүүлшын һара август барагдажа, намарай эхин сентябрь гараад байна. Үдэшэ үглөөниинь һэрюухэншье һаа, наранай дээрэхэн гарахада, үдэртөө нилээд дулаарна. Уһа голнуудта һүниндөө манан, үндэр дээрэ газарта хюруу унана. Хуһан, уляаһан мододой набшаһад шарлажа эхилбэ.

Таряа хуряалгын үе түлэг дундаа, үглөөнһөө үдэшэ болотор поли дээгүүр талын «корабльнуудай» хүнхинөөн таһарнагүй.

Иигээд лэ хэрмэн, булган, үнэгэн, һолонго гэхэ мэтэ ангууд зунайнгаа хөөбэри гүбижэ, үбэлэйнгөө нэмэргэ хэдэрхэнь. Жэрхинүүд эшээндээ орохынгоо урда хушын һамар нөөсэлэн бэлдэнэ. Хэрмэн модоной гэшүүһэндэ һархяагуудые үлгэжэ хатаана. Гүрөөһэнэй барисаан эхилэнхэй. Сентябриин 15-һаа бугын дуун захалханъ.

Ойдо амидардаг, уһанда тамардаг жэгүүртэн: нугаһан, галуун, торхируу, хүдүү, хура болон һойрнууд дальбарaануудаа үни дэгжээнхэй, һүрэглэн ниидэнэ.

Манай республикын Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи агнууриин ажахын управлениин сонсхолоор нугаһа, галуунай агнуури сентябриин 1-һээ эхилбэ.

Ангуушадай болон загаһашадай бүлгэмдэ 8.000 хүнүүд оролсоно. Республикымнай ажалшад намартаа галуу, нугаһа агнажа, амаралтынгаа хоёр үдэрые сэнгэлиг хүхюунээр үнгэргэнэ. Агнууриин эхилһэн үдэр Улаан-Үдын ажалшад, алба хаагшад Сэлэнгын адаг, Байгалай эрье ошожо, нугаһа агнаба.

Республикын ангуушадай бүлгэм Кабанскын аймагай Шигаево, Корсаково тосхонуудта бааза баринхай. Эндэ ангуушад амардаг, тэдэнэй унтаха оро шэрээнүүд бэлдэгдэнхэй, гэрнүүд баригданхай. Ангуушадта онгосонууд үгтэдэг, егерьнүүд тэдэниие ангууриин газарта онгосоор абаашадаг, асардаг байха юм.

Гансахан лэ Мухинай нуурнуудта сентябриин 1-дэ 250 ангуушад сугларaа. Эдэ нуурнууд Улаан-Үдэһөө 20 модоной газарта оршодог. Егерь И. Т. Логвиненко эндэхи нуурнуудые харууһалдаг. Агнууриин үедэ егерь шэнэ ерэгшэдые газаршалдаг, агнууриин билет шалгадаг ажалтай юм. Гадна тэрэ хадаа зунай үедэ хулгайгаар агнуури хэгшэдтэй тэмсэдэг, нугаһанай болон ондатрын дайсан болохо хулда, ойн томо харсага, шаазгай, турлаагуудые болон зольбо нохойнуудые хюдадаг байна.

Нуурнуудай тэг дундахи олтирог дээрэ нүхэр Логвиненко 8 ангуушадай байрлаха шэнэ гэр баринхай.

...Сентябриин 2-то нуурнуудые тойроод хүн зон олон. Эндэ тэндэшье ангуушадай нуганууд харагдажа, хоёр аматай буунуудай сэмгэнүүд наранай элшэдэ ялалзаа һэн. Оршон тойрон хо[...] Хаа ганса бахануудай шо[...] намаг соогуур һүрэхэнь ду[...]на.

Үдэшын 8 сагаар, нарана[...] хан ороод байхада, нуур[...] руун эрьедэ буугай дуун [...] дахин нэершэбэ. Энэмнай н[...] най агнууриин эхилһэн ту[...] хёо байшоо. Иигээшье н[...] дые тойроод буугай һү[...] олошоржо, харанхы болото[...] хабагүй. Үглөөнэй 5 сагта н[...] зүүн эрьедэ буу һүрэжэ, [...] дахинаа эхилшэбэ.

Нугаһад эдеэлсынгээ газа[...] дэржэ, наранай орохоһоо [...] үглөөгүүр болотор ниидэдэ[...] мэһээ үдэшын агнуури [...] оромсоор харанхы болото[...] лөөнэй үүр сайхаһаа наран[...] ратар үргэлжэлдэг. Энэ [...] эгээл олзотой агнуури гэ[...] логдоно.

Ангуушан үдэшэндөө на[...] ороһон тээшэ, үглөөгүүр [...] мандаха зүг руу буугаа тод[...] нугаһадай ниидэхые [...] Үдэшэ үглөөнэй толондо [...] һэн шубууд һайнаар обёо[...] дог. тэдэнэр доогуур, ид[...] ниидэдэг гээшэ.

Хабартаа Байгалда дүт[...] даг нуурнууд болон намаг[...] лаан оронһоо 29 түрэлэй [...] шубууд ерэдэг. Тэдэнэй о[...] дынь эндээ үндэгэлдэг, [...] раагаа дэгжээдэг. Дулаан [...] доо бусахадаа, шубууд [...] ехэ болоһон нютагаа заат[...] садаг. Энэ хабар Сэлэнгэ[...] та нугаһанай агнуури хор[...] байһан. Тиимэһээ мүнөө [...] эндэ уһанай шубууд ирда[...] һаа олон.

Сентябриин хорёодоор [...] ороноо зорижо ябаһан [...] хойто зүгһөө — Тундраһа[...] луу, нугаһад манай энээгү[...] ража үнгэрдэг. Мүнөө жэл[...] най үер хожом эхилжэ, [...] дай уурхайнууд уһанда абт[...] дальбарaанууд гарзагүй [...] Агнуури олзотой байхань [...] Намарай агнуурида эрх[...] гуушад галуу, нугаһа олоо[...] даг. Сентябриин һүүлээр н[...] таргалдаг, бариһан олзо [...] гүй. Тарбаганай агнуури [...] сентябриин 2-һоо эхилээ. [...] торхируу, хура болон һой[...] агнуури октябриин 1-һээ [...] байна. Агнууриин түрүүш[...] нирхолтой хаһань иимэрхүү[...]

М. ГЫЛЫК[...]
биолог-охот[...]

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУДЕ[...]

Гор. Улан-Удэ. типограф[...] Управления по печати [...] зете Министров БурАССР
Н-01884.
Зак. № [...]